

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

„HALLGASSATOK MEG ENGEM IS!”

**Az ítélőképessége birtokában lévő gyermek bíróság
általi meghallgatása**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024. 11. 28.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	2
1. Merre tart a gyermekbarát igazságszolgáltatás?.....	4
2. A gyermek meghallgatása nemzetközi és európai kontextusban.....	6
2.1. Nemzetközi gyermekjogi egyezmények.....	6
2.2. Külföldi országok szabályozásai.....	7
2.3. Európai Unió törekvések.....	9
3. A magyar szabályozás kritikai elemzése.....	14
3.1. Az ítélőképesség vizsgálata.....	14
3.1.1. Az ítélőképesség a jogalkotásban.....	15
3.1.2. Az ítélőképesség a jogalkalmazásban.....	18
3.2. A véleménynyilvánítás jog vagy kötelezettség?.....	20
3.3. A gyermek értesítéshez való joga.....	22
3.4. A tájékoztató levél.....	23
3.5. A gyermek legfőbb érdeke.....	24
4. A meghallgatás.....	27
4.1. Meghallgatáshoz és véleménynyilvánításhoz való jog.....	27
4.2. A meghallgatás módja és menete.....	28
4.2.1. A bíró általi közvetlen meghallgatás.....	31
4.2.2. Az igazságügyi pszichológus szakértő általi meghallgatás.....	32
5. A gyermek véleményének értékelése.....	34
5.1. Szülői ráhatás.....	35
5.2. Direkt szülői ráhatás kiküszöbölése.....	36
Összegzés.....	38
Felhasznált irodalom.....	42
1. Jogszabályok.....	42
2. Szakirodalom.....	42
3. Bírósági döntések.....	45
4. Internetes források.....	45

Bevezetés

„A gyermekek sokféleképpen kerülhetnek kapcsolatba az igazságszolgáltatással, például, ha a szüleik elválnak, vagy nem tudnak megegyezni a gyermek elhelyezéséről, amennyiben bűncselekményt követnek el vagy annak tanúivá válnak, vagy, ha menedéket kérnek. Ha a gyermekek olyan igazságszolgáltatással kerülnek kapcsolatba, amely nem gyermekbarát, a jogaikat számos korlátozás vagy sérelem érheti.”¹

Az Európai Unióban egyre nagyobb hangsúlyt kap a gyermeki jogok védelme és érvényre juttatása. Az 1989-ben elfogadott Gyermekjogi Egyezmény is ezen nézeteket igyekszik megerősíteni, amihez még - többek között - a tagállami szintű szabályozás járul hozzá. A 2006-os évben volt megfigyelhető a legutóbbi jelentős változás, amikor a Bizottság közzétette az „EU gyermekjogi stratégiája felé” című közleményét,² melyben az Unió már külső politikájában is fókuszál a gyermeki jogok érvényesítésének elősegítésébe. Az intézmény által fentebb megfogalmazott gondolat is jól mutatja, hogy számos olyan helyzet alakulhat ki, amikor a gyermekek kapcsolatba kerülnek az igazságszolgáltatással. Fontos tehát, hogy minden esetben ugyanolyan módon megkapják a kellő figyelmet, és jogaik érvényesítésére ugyanúgy képesek legyenek, mint felnőtt társaik. A bíróságok gyakran különös figyelmet fordítanak a gyermekek véleményére, főképpen családjogi ügyekben: házasság felbontása, szülői felügyeleti jog gyakorlásának rendezése, kapcsolattartás megváltoztatása iránti perekben. A jogalkalmazók általában figyelembe is veszik a döntés meghozatalánál a gyermek véleményét, ha úgy ítélik meg, hogy elég érett ahhoz, hogy önállóan nyilvánítsa ki véleményét.

A Gyermekjogi Egyezmény hatálybalépése óta alapvető követelménynek számít az igazságszolgáltatásban, hogy a gyermeket érintő ügyekben a gyermeket megfelelően tájékoztassák, az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket meghallgassák és véleményét korára, érettségére tekintettel figyelembe vegyék.³

¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az EU gyermekjogi ütemterve.COM (2011)60.,6.o.-
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a20v0085.egb> (2024. 10. 10.)

² A Bizottság Közleménye - Az EU gyermekjogi stratégiája felé,
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A52006DC0367> (2024. 11. 28.)

³ Mészáros Pál Emil - Projics Nárcisz: A kiskorú gyermek meghallgatása a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben a Brüsszel IIb rendelet tükrében, Európai Jog, XXIV. évfolyam, 2023/5, 10.-18.o.

A kutatásom alapkérdése, hogy miként tehető hatékonyabbá a gyermek bírósági előtti véleménynyilvánítása, meghallgatása hazánkban. Meggyőződésem, hogy a jelenlegi rendszer hibáinak kiküszöbölésével és tökéletesítésével lehetne eleget tenni az Európai Unió által is megfogalmazott kívánalmaknak, és elérni azt, hogy a gyermekek megfelelően juttathassák érvényre akaratukat az őket érintő ügyekben.

Célom a jelenleg hatályos magyar jogi szabályozás és joggyakorlat kritika elemzése, értékelése, a hiányosságok feltárása, és azok kiküszöbölése érdekében *de lege ferenda* javaslatok megfogalmazása. A kérdés megválaszolása érdekében dolgozatomban elméleti kutatást végzek a jogirodalmi háttér feltárásával. A téma rendszertani elhelyezése végett felvillantom a nemzetközi és európai uniós szabályozási struktúrát, meghatározom magának az ítélőképességnek a fogalmát. Külön fejezetben foglalkozok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek értesítésével, meghallgatásával és az elhangzott nyilatkozatok értékelésével. Ezen túlmenően kitérek még a gyermeket befolyásoló tényezőkre, olyan szubjektív körülményekre, mint a szülők általi befolyásolás, ellennevelés, lojalitáskonfliktus.

A dolgozatnak nem célja az Európai Unió szabályozásának feltárása. A nemzetközi és európai instrumentumokat, jogalkotási produktumokat, eredményeket kizárólag a téma elhelyezése és megvilágítása céljából vonultatja fel a dolgozat. Kifejezetten külföldi jogösszehasonlítással sem foglalkozik a dolgozat, csak abból a szempontból és annyiban, amennyiben az a *de lege ferenda* javaslatok megfogalmazása érdekében indokolt. A dolgozatnak sok eljárásjogi vetülete van, de alapvetően a magyar anyagi jogi szabályozást veszem górcső alá, de emellett a gyermek meghallgatása során irányadó eljárásjogi szabályok is feldolgozására és elemzésére kerülnek a szükséges mértékben, ebből a szempontból a dolgozat interdiszciplináris.

A tanulmányom elkészítéséhez a mesterséges intelligenciát forráskezeléshez használtam (Google keresőmotor). A német nyelvű források megértéséhez szolgált még segítségemre a Deepl.com fordítóprogram. A mesterséges intelligencia effajta használata a dolgozat megállapításainak alapjául szolgált, de érdemi eredményei a saját munkámnak minősülnek. A dolgozat elkészítése során betartottam a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. rendelkezéseit, más szerző szellemi termékének felhasználása esetén azt minden esetben lábjegyzetben történő hivatkozással jeleztem.

1. Merre tart a gyermekbarát igazságszolgáltatás?

Hosszú időn keresztül az alapfelfogás az volt, hogy a gyermekeknek nincs keresnivalójuk a bíróságon, legyen szó akár polgári, akár büntetőügyről. Manapság azonban a gyermekek részvétele egyre fokozódik az igazságszolgáltatásban. Az Európai Unióban a gyermekközpontú igazságszolgáltatás elképzelésének háttérében a Lisszaboni Szerződés előírásai állnak, a gyermekjogok védelmének előre mozdítási kötelezettsége.⁴ Az Európa Tanács 2010 novemberében elfogadott irányelve fogalmazza meg az igényt az igazságszolgáltatás gyermekbarátá tétele iránt. A gyermekbarát igazságszolgáltatás tartalmi elemei már hamarabb meghatározásra kerültek és jelentek meg nemzetközi dokumentumokban, mint, hogy önálló fogalmat kapott volna a kifejezés.⁵ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása alapján tudjuk meghatározni a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmát. Ez alapján ez egy olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, figyelembe véve a dokumentum által lefektetett elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Ezen alapelvek körében biztosítani kell, hogy a gyermek mindenekfelett álló érdekét vegyék elsődlegesen figyelembe és a témám szempontjából kiemelendő részvételt is lehetővé kell tenni számára. A szabályozás minimumszabályai szerint a gyermeket megfelelő tájékoztatással kell ellátni jogairól, kötelezettségeiről, valamint az eljárás menetéről. A gyermekek számára biztosítani kell a hozzáférést egy valóban gyermekbarát igazságszolgáltatáshoz. A tagállamok kötelessége, hogy elősegítsék a gyermek számára nyújtható jogi tanácsadást. Lehetővé kell tenni, hogy a gyermek igénybe vehesse ügyvéd vagy egyéb olyan intézmény vagy szervezet segítségét, amelyeknek a nemzeti jogszabályok értelmében feladata a gyermekjogok védelme.⁶

Magyarország Kormánya 2012-ben hirdette meg a „gyermekközpontú igazságszolgáltatás” évét, amelynek egyik legfontosabb célkitűzése közé volt sorolható, hogy a bírósági

⁴Császárné Mucsi Brigitta: A gyermek meghallgatásakor érvényesülő gyermekközpontúság a családjogi perek során, In: Mailáth György Tudományos Pályázat: díjazott dolgozatok. Budapest, Országos Bírósági Hivatal, 2020., 58. o.

⁵Gyurkó Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás, https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT_49_2012/007_gyurko.pdf (2024.10. 10.)

⁶Gyengéné Nagy Márta: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban- Tananyag az IDEA Tréningek résztvevői számára, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2018., 22. o

meghallgatás a gyermek számára ne negatív élmény vagy egy életre szóló trauma legyen.⁷ A célkitűzések alapján az EU-s szabályozásnak megfelelően a gyermek képviselőt is biztosítani kell az eljárásban. Ennek nyomán hazai jogrendünkben 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (a továbbiakban: Pp.) részletesen szabályozza a kiskorú gyermekekre, mint érdekeltre betartandó rendelkezéseket.⁸ Meghatározza, hogy milyen feltételek teljesülése esetén történik a meghallgatás, továbbá, hogy ki és milyen módon indítványozhat kérdéseket a gyermeknek, illetve, hogy a gyermek a válaszadást meg is tagadhatja, indokolt esetben pedig számára ügygondnok rendelhető.⁹

Az Országos Bírósági Hivatal is kiemelten foglalkozik 2012 óta az elképzelés megvalósításával. 2013. február 14-én létrehozta az első Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoportot. Ennek egyik legfontosabb célkitűzése volt a polgári és büntető ügyek terén egyaránt a gyermekek érdekeinek érvényesítése annak érdekében, hogy akármilyen státuszban is vesznek részt az eljárásban az életkoruknak megfelelő bánásmódban részesüljenek. Emellett pedig nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy az ilyen ügyeket tárgyaló bírák folyamatos felkészítést kapjanak a speciális és komplex elvárásokról.¹⁰

⁷Visontai-Szabó Katalin: A gyermek jogainak érvényesülése a magyar polgári eljárásban, Erdélyi Jogélet, 2020/1., 90. o.

⁸ Pp. 473. §

⁹ Gyengéné Nagy: i. m. 22.o.

¹⁰ Császárné Mucsi: i. m. 62.o.

2. A gyermek meghallgatása nemzetközi és európai kontextusban

A hazai szabályozás megértéséhez elengedhetetlen a nemzetközi és európai uniós dokumentumok rövid felvillantása, miután ezek képezik a rendszer sarokpontjait, a tagállamok szabályozásának alapját és hátterét.

2.1. Nemzetközi gyermekjogi egyezmények

Gyermejjogi Egyezmény

A gyermeki jogok - annak minél hatékonyabb védelme okán - nemzetközi és uniós szinten is szabályozást nyertek. 1989. november 20-án fogadta el az ENSZ Közgyűlése a Gyermejjogi Egyezményt, melyet Magyarország az 1991. év LXIV. törvénnyel hirdette ki. A Gyermejjogi Egyezmény célja az eljárási jogok biztosítása az igazságszolgáltatás szervei előtt az őket érintő eljárásokban, mint a kapcsolattartás, lakóhely megválasztása vagy a szülői felelősség gyakorlásával kapcsolatos peres eljárásokban. A dokumentum a gyermekek jogait három csoportba sorolja. Ellátás és gondozás, védelem, illetve a részvétel. Utóbbi nyer jelentőséget a jelen témával kapcsolatban. A gyermekek érettségi fokuk függvényében képesek döntéseket hozni, így az egyezmény erre tekintettel kívánja biztosítani az információhoz, gondolat-, vallás, lelkiismeret és különösképp a véleménynyilvánításhoz való joguk biztosítását. A gyermeki jogok nem képeznek külön jogágot, hanem a jogrendszer egészét átfogják. Különlegességük abban rejlik, hogy nagy mértékben függenek a szülők és az állami szervek kötelezettségeinek teljesítésétől.

A Gyermejjogi Egyezmény 12. cikke szerint *„Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét; a gyermek véleményét figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.”¹¹* Az Egyezmény nem ad meghatározást arra vonatkozóan, hogy hány éves korától kell ítélőképésnek tekinteni egy gyermeket, azt mindig egyedileg kell az adott ügyben eldöntenie a jogalkalmazónak. A megítélés során a bíróságnak figyelembe kell venni a gyermek életkorát, szellemi érettségét és

¹¹ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

az élethelyzetét, majd ezek összevetése és mérlegelése után kell levonnia a megfelelő következtetést.¹²

Hágai Gyermekvédelmi Egyezmény

A 2005. évi CXL. törvénnyel kihirdetett 1996. évi Hágai Egyezmény létrehozásának célja olyan szabályok meghatározása, amelyek a gyermekek védelmének javítását segíti nemzetközi helyzetekben, és biztosítja a különböző nemzeti jogrendszerek közötti összeférhetetlenségek elkerülését. Az Egyezmény 23. cikk (2) bekezdésének b) pontja kimondja az elismerés megtagadásának okaként „ha az intézkedést, sürgős eset kivételével, bírósági vagy közigazgatási eljárás során anélkül hozták, hogy biztosították volna a gyermek meghallgatásának a lehetőségét, megsértve a megkeresett Állam alapvető eljárási elveit”¹³ A szabályok számos kritériumot megfogalmaznak a gyermek szabad véleménynyilvánítási jogának gyakorlásával összefüggésben, ugyanakkor a gyermeknek az eljárásban való részvételét nem közvetlennek tüntetik fel. Ezek a kritériumok nem csak jogi, hanem pszichológiai és pedagógiai aspektusokkal is rendelkeznek.

2.2. Külföldi országok szabályozásai

Németország

Németország rendelkezik a legrégebbi hagyománnyal a gyermek meghallgatás kapcsán. Kijelenthető, hogy az országban tevékenykedő családjogi bírácoknak van a legnagyobb szakmai tapasztalatuk ezen területen.¹⁴ Már 35 éve hatályban van a jogszabály, amely kötelező jelleggel előírja a gyermekek személyes meghallgatását. Az ország bírái ezen kötelezettségük alól csak igen indokolt esetben térhetnek el. A folyamatos fejlődés érdekében rendszeresen szerveznek akár több napos képzéseket is. Sőt a Német Szövetségi Igazságügyi Minisztérium a gyakorlat rendszeres vizsgálatával a meghallgatások még hatékonyabbá tételére törekszik.¹⁵ A német helyi és másodfokú bíróságok egészen alacsony életkorú gyermekeket is meghallgatnak, akár már 4 éves gyermekeket is. . Az esetek többségében a bíró mellett ügygondok is jelen van. A tapasztalat azt mutatja, hogy azok a bírók, akik részt vettek már

¹² 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

¹³ Hágai Egyezmény, <https://assets.hcch.net/docs/fl6ebd3d-f398-4891-bf47-110866e171d4.pdf> (2024.11. 28.)

¹⁴ Kozák Henriett: Mumus vagy csodaszer? - A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében, CSALÁDI JOG, 2015/4., 10-11. o.

¹⁵ Proksch, Roland: Rechtstatsächliche Untersuchung zur Reform des Kindschaftsrechts, Köln, Bundesanzeigerverlag, 2002., 90.o.

oktatáson, és nagyobb szakmai tapasztalattal rendelkeznek, sokkal ritkábban mellőzik a meghallgatás lehetőségét és még ritkábban hivatkoznak erre a gyermek életkora miatt.¹⁶ Ez is jól szemlélteti, hogy milyen nagy jelentősége van ezen képzéseknek.

A meghallgatások átlagban 25 percet vesznek igénybe. Általában külön hatánap kitűzésével történik a meghallgatás, külön az erre a célra kialakított játszószobában. Többnyire még mindig a bírósági épületekben történnek a meghallgatások, ám azok légköre és maga a helyiség inkább megfelel a gyermek érdekének. A gyermek meghallgatások egynegyedét bonyolítják le a bírósági épületen kívül.¹⁷

A cél a meghallgatáson egy beszélgető helyzet kialakítása, egy könnyed környezet megteremtése, de lehetőség van segédeszközök - színes ceruzák, íróeszközök - használatára is.¹⁸ Ez főleg a kisebb gyermekeknél nagy segítség, akik még sokszor rajzokon keresztül jobban ki tudják fejezni önmagukat, mint szóban, illetve egy játékos környezetben a gyermek sokkal jobban biztonságban érzi magát. A Tübingeni Egyetem Gyermekek- és Fiatalkorúak Pszichiátriai és Pszichoterápiás Osztályának munkacsoportja által végzett kutatás alapján kijelenthető, hogy a gyermekek számára a közvetlen meghallgatás nem jelent traumát, sokkal inkább csak egyfajta nyugtalanság van ilyenkor a gyermekekben.¹⁹

Kijelenthető, hogy Németországban egy rugalmasabban kezelt és a gyermek érdekeit jobban figyelembe vevő meghallgatási rendszer tapasztalható, mint hazánkban.

Hollandia

Hollandiában a családjogi ügyekben eljáró bíróságoknak a 12 éves vagy idősebb gyermek számára lehetőséget kell biztosítani, hogy az őt érintő döntésekben meghallgassák. Az ország joggyakorlatában eltérésre csak akkor van lehetőség, ha a bíró úgy ítéli meg, hogy a kérdés csekély jelentőségű. A 12 évnél fiatalabb gyermek számára is felajánlhatja a bíróság a meghallgatást. A holland Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlatában az a megszokott, hogy a bíróság indokolás nélkül elutasíthatja azt, hogy meghallgasson tizenkét, illetve gyermektartási kérdésben tizenhat év alatti a gyermek. A hivatkozási alap leginkább az, hogy

¹⁶ Kozák: i.m. 11-12. o.

¹⁷ Karle Gathmann Klosinski: Rechtstatsächliche Untersuchung zur Praxis der Kindesanhörung nach § 50bFGG Bundesanzeiger Verlag, Köln 2010, 150. o.

¹⁸ Kozák: i. m. 11-12. o

¹⁹ Kozák: i.m. 10-11. o.

a kisebb gyermek meghallgatását a törvényes képviselők és a gyermekvédelmi segítők már megtették. Azonban ez teljesen szemben áll azzal, hogy a szülői felügyelet gyakorlására vonatkozó terv elkészítésében a szülőknek a legalább hatéves gyermeket be kell vonniuk, és ennek megvalósulását igazolniuk is kell a bíróság előtt. A következtetés tehát az, hogy a holland bíróságnak gyakrabban kellene engednie a gyermeke számára, hogy véleményüket elmondják.²⁰

2.3. Európai Unió törekvések

Az elmúlt pár évben, újra előtérbe került európai uniós szinten a gyermekvédelem és a gyermekbarát igazságszolgáltatás fontossága és elősegítése. Az uniós intézmények ajánlások és irányelvek kidolgozásával igyekszik ösztönözni a tagországokat a minél sikeresebb megvalósításokra.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról

Az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága 2010-ben elfogadott iránymutatásával elfogadta a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósítását. (Guidelines on Child-friendly Justice) „Az Európa Tanács „Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel!” elnevezésű programja azzal a céllal jött létre, hogy biztosítsa és támogassa a gyermekek emberi jogait, és védelemben részesítse őket az erőszak minden formájával szemben, olvasható a kiadvány elején.²¹ Az elképzelés lényege tehát, hogy a gyermekek számára lehetőséget biztosítsanak a vélemény formálásra, ennek közlésére és ezen nyilatkozatok megfelelő értékelésére, értelmezésére.

A téma összetettségét jól szemlélteti, hogy az iránymutatás kidolgozásában bírák, ügyészek, ügyvédek, pszichológusok, rendőrségi tisztviselők, szociális munkások, akademikusok, valamint tagállamok képviselői is részt vettek. Emellett nemzetközi kormányközi és civil szervezetek képviselői is jelentősen hozzájárultak az iránymutatás kiemelkedő minőségének eléréséhez. A bírósági eljárásokon túlmenően ezek alternatíváira is kiterjed az iránymutatás. A dokumentum elsősorban a gyermek életkorához és érettségéhez való igazodást hangsúlyozza.

²⁰ Szeibert Orsolya: A gyermek meghallgatása a szülői felügyelet rendezésének kérdésében - holland és skandináv szabályozás és tapasztalatok CSALÁDI JOG, 2017/4., 35.-39. o.

²¹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, <https://rm.coe.int/16806a4541> (2024.11.19.)

A gyermekeknek a teljes igazságszolgáltatással való érintkezés folyamata során biztosítani kell a megfelelő szolgáltatást. Vonatkozik ez az eljárással kapcsolatos jogokra, jogorvoslati lehetőségekre, tehát az eljárás teljes időtartamára. Kiemelt figyelmet kapott továbbá, hogy a gyermekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek képzésben részesüljenek. Ezeknek ki kell terjednie mind a gyermekek jogaira, szükségleteire és a velük való hatékony kommunikációra egyaránt. A magas színvonal megtartásához pedig elengedhetetlen, hogy a szakemberek munkája folyamatos ellenőrzés alatt álljon. Garantálni kell, hogy a gyermekeknek joga legyen a meghallgatáshoz, miközben az iránymutatás hangsúlyozza, hogy ez a jog nem járhat együtt a gyermek kötelező nyilatkozattételével. Az eljárások során minden esetben törekedni kell az indokoltalan késedelmek elkerülésére. Ennek érdekében az eljárás cselekményeket szakszerűen kell megszervezni, de mindeközben biztosítani kell a gyermekbarát környezetet és a gyermek számára is érthető nyelvezetet.²²

Brüsszel IIb.

Fontos nemzetközi dokumentuma házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről szóló (EU) 2019/1111. Tanácsi rendeletet, azaz Brüsszel IIb. (továbbiakban: Rendelet).²³ A Rendelet két szempontból is nagy jelentőséggel bír. Először is a 21. cikk szerint a rendelet tárgyi hatálya alá tartozó szülői felelősséget érintő ügyekben az ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek valódi és tényleges lehetőséget kell biztosítani véleménye szabad kifejezésére és figyelembevételére. A változtatással elérni kívánt cél igazából az volt, hogy a gyermek egyáltalán tudjon most már arról, hogy van lehetősége elmondani vagy más módon kifejezni az eljárás során a véleményét, még ha erről a szülei külön nem is tájékoztatták.²⁴ Kiemelendő, hogy ez a szabályozás nem arról szól, hogy kifejezetten elrendelje gyermek meghallgatását, sokkal inkább arról, hogy értesítést kapjon az ítélőképessége birtokában lévő gyermek a számára megnyílt lehetőségről.

Másik fontos szempont pedig, hogy a 39. cikk (2) bekezdése szerint a szülői felelősség tárgyában másik tagállamban hozott határozat elismerése megtagadható, ha a határozatot anélkül hozták meg, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek a

²² Sinkó Zsuzsanna: A gyermekjogok érvényesülése a polgári perekben, A gyermek és törvényes képviselő meghallgatása és tájékoztatása In: Mailath György Tudományos Pályázat, Díjazott dolgozatok, Budapest, Országos Bírói Hivatal, 2017, 50-51. o.

²³ A Tanács (EU) 2019/1111 rendelete

²⁴ Wopera Zsuzsa: A gyermek véleményének megismerése és értesítésének aktuális kérdései a családjogi perekben- <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek-velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben> (2024. 09. 26.)

véleménynyilvánításra lehetőséget biztosítottak volna. Tehát ha a bíróság nem biztosít lehetőséget az ítélőképes gyermek véleményének kifejezésére, az az így meghozott határozat külföldön történő elismerésének megtagadását, végrehajtásának lehetetlenülését eredményezheti. Az eljárás menete ez esetben az, hogy szükséges csatolni a kérelemhez egy tanúsítványt, amelyen a bíróságoknak meg kell jelölniük, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek értesítve lett-e a véleménynyilvánítás lehetőségéről, kívánt-e élni azzal, ha igen, valódi és tényleges lehetőséget kapott-e arra, hogy az eljárásban kifejezhesse a véleményét. Ha ez valamilyen oknál fogva nem történt meg, ennek az okát is meg kell jelölni. A tanúsítvány kiállítása olyan ügyben is szükségesség válhat, amelyben korábban fel sem vetődött a bírósági határozat más országban történő elismerése, végrehajtása. Kitűnő példa erre az, ha például a kizárólagos felügyeleti jogokat gyakorló szülő külföldre kíván utazni munkavállalás céljából. A gyakorlatban volt már rá példa, hogy egy magyar bíróság által jóváhagyott egyezséget nem ismertek el Németországban, mert a bíróság nem értesített egy 5 és egy 7 éves gyermeket a véleménynyilvánítás lehetőségéről.²⁵

A Bizottság 2024/1238. számú ajánlása (2024. április 23.) a gyermek mindenek felett álló érdekét szolgáló gyermekvédelmi rendszerek kialakításáról és megerősítéséről

Az Európai Bizottság 2024. április 23-án kiadott javaslata nagy hangsúlyt fektet a gyermekvédelemre és a gyermekek részvételére az igazságszolgáltatásban. A dokumentum célja, hogy útmutatást nyújtson az EU tagállamainak a gyermekek jogainak tiszteletben tartására és védelmére, különösen a jogi és igazságszolgáltatási rendszerekben. Címzettjei a tagállamok, akiknek a gyermek mindenek felett álló érdekének megfelelően integráltabb megközelítést kell alkalmazniuk.

A Bizottság az Európai Unió működéséről szóló szerződésre és különösen a 292. cikkre tekintettel fogadta el ezen ajánlását, mely foglalkozik a gyermekek védelméről büntetőjogi és polgári jogi szempontból egyaránt. Az Európai Unió gyermekjogi stratégiájában központi szerepet tölt be a gyermekek jogainak tiszteletben tartása és érvényesítése. A Bizottság ennek elősegítése céljából *„az integrált gyermekvédelmi rendszerek fejlesztésének és megerősítésének támogatására irányuló kezdeményezést terjesztett elő”*.²⁶

²⁵ Wopera Zsuzsa: i.m. (2024. 09. 26.)

²⁶ A BIZOTTSÁG (EU) 2024/1238 AJÁNLÁSA (2024. április 23.) a gyermek mindenek felett álló érdekét szolgáló integrált gyermekvédelmi rendszerek kialakításáról és megerősítéséről https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401238 (2024.11.19.) 2.o.

Több mint 10000 gyermekkel végzett konzultáció eredményeképpen elmondható, hogy a gyermekvédelem még mindig nem magától értetődő. A nemzeti gyermekvédelmi rendszerek eltérőek, az egyedi igényeknek és az elkülönített forrásoknak megfelelően alakítják ki, sajátos társadalmi, kulturális és történelmi tényezők mentén. A Bizottság a dokumentumban felkéri a tagállamokat, hogy az átfogó nemzeti jogi és szakpolitikai keretre építve fejlesszék tovább, és erősítsék meg az integrált gyermekvédelmi rendszereket.²⁷

Az ajánlás központi célkitűzése a gyermek véleményének és szükségleteink hatékonyabb figyelembevétele. Ennek érdekében a nemzeti gyermekvédelmi rendszereknek kontextusfüggőnek és gyermekközpontúnak kell lenniük, és azokat a kormányzás legmegfelelőbb szintjén kell végrehajtani.

A tagállamoknak nemzeti, regionális és helyi szinten olyan mechanizmusokat kell bevezetniük, amelyek lehetővé teszik a gyermekek számára, hogy az őket érintő kérdésekben érdemi, inkluzív, közérthető és biztonságos módon, szabadon kifejtessék véleményüket. E kérdésekben a tagállamoknak gondoskodniuk kell a gyermekek aktív szerepvállalásáról azáltal, hogy életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe veszik a gyermekek véleményét, és biztosítják különösen a gyermekek bevonását a gyermekvédelmi stratégiák, szakpolitikák, programok és szolgáltatások kidolgozásában, nyomon követésében és értékelésében. A tagállamoknak továbbá bátorítaniuk és ösztönözniük kell a közérthető és gyermekbarát nyelv használatát, többek között az iskolákban, az érdekelt felek közreműködése során, médiakampányokban, így a közösségi médiában is. A nyelvhasználatot a szóban forgó gyermekek életkorához, érettségéhez és szükségleteihez kell szabni. A gyermek mindenek felett álló érdekét kell elsődleges szempontnak tekinteni, ugyanakkor meg kell hallgatni a gyermekek véleményét is.

Uniók források állnak rendelkezésre a tagállamokban az integrált gyermekvédelmi rendszerek fejlesztésének és megerősítésének támogatására, valamint egyéb releváns intézkedések megvalósítására. Ezzel is elősegítve azt, hogy a tagállamoknak semmilyen akadálya ne legyen az elképzelések megvalósítására. A Bizottság ösztönzi a tagállamokat, hogy a lehető legjobban használják ki, az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége által nyújtott támogatást az ajánlás végrehajtása során.²⁸ Továbbá felkéri a tagállamokat, hogy az átfogó nemzeti jogi és szakpolitikai keretre építve fejlesszék tovább és erősítsék meg az integrált gyermekvédelmi

²⁷ A BIZOTTSÁG (EU) 2024/1238 AJÁNLÁSA (2024. április 23.) a gyermek mindenek felett álló érdekét szolgáló integrált gyermekvédelmi rendszerek kialakításáról és megerősítéséről https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401238 (2024.11.19.) 2.o.

rendszereket. A Bizottság ajánlása szerint a gyermekek igényeire reagálva a tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell hozniuk annak érdekében, hogy megerősítsék a koordinációt és az együttműködést valamennyi érintett minisztérium és ágazat között, valamint a helyi, regionális és nemzeti szintű hatáskörök eltérő szintjein, és határokon átnyúló helyzetekben. Biztosítani kell a nemzeti, regionális és helyi hatóságok közötti hatékony koordinációt, többek között a tapasztalatok és a bevált gyakorlatok cseréje révén.

A tagállamoknak külön pénzeszközöket kell fordítaniuk annak biztosítására, hogy a gyermekvédelmi szolgálatok számára elkülönített emberi és pénzügyi erőforrások megfelelőek legyenek a hatékony nemzeti, regionális és helyi szintű, valamint ágazatokon átvívelő integrált gyermekvédelmi rendszer kialakításához. A javaslat szerint a tagállamoknak egyedi adatkezelési módszereket kell kidolgozniuk gyermekvédelmi rendszereik nyomon követési és értékelési kereteinek javítása céljából.

A gyermekeket érintő bírósági eljárásokat hozzá kell igazítani a gyermekek életkorához, igényeihez és sérülékenységéhez. Az ajánlás hangsúlyozza, hogy a gyermekek egyéni értékelésben és sajátos igényeiknek megfelelő támogatásban részesüljenek a bírósági eljárás előtt, annak során és azt követően, szükség szerint és az ügy egyedi körülményeinek megfelelően, életkoruk, érettségük és véleményük figyelembevételével. Biztosítani kell, hogy a gyermekek hozzáférhessenek a költségmentességhez, amely magában foglalja a jogi tanácsadás és jogi képviselet formájában nyújtott ingyenes és hatékony jogi segítségnyújtást is a bírósági eljárás valamennyi szakaszában. A tagállamoknak létre kell hozniuk a gyermekek érdekében tevékenykedő vagy gyermekekkel foglalkozó szakemberek közötti együttműködés és koordináció közös keretét a gyermekek részvételével zajló vagy őket érintő bírósági eljárások vagy jogi fellépések során.²⁹

²⁸ A BIZOTTSÁG (EU) 2024/1238 AJÁNLÁSA (2024. április 23.) a gyermek mindenek felett álló érdekét szolgáló integrált gyermekvédelmi rendszerek kialakításáról és megerősítéséről https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401238 (2024.11.19.) 7.o.

²⁹ A BIZOTTSÁG (EU) 2024/1238 AJÁNLÁSA (2024. április 23.) a gyermek mindenek felett álló érdekét szolgáló integrált gyermekvédelmi rendszerek kialakításáról és megerősítéséről https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401238 (2024.11.19.) 9-13.o.

3. A magyar szabályozás kritikai elemzése

3.1. Az ítélőképesség vizsgálata

Ahhoz, hogy egy gyermek értékelhető véleményt tudjon adni a bíróság számára, feltétlenül szükséges, hogy ítélőképessége birtokában legyen. Az ítélőképesség fogalma nehezen meghatározható, hiszen nem köthető egy konkrét életkorhoz. Sokrétű vizsgálatot kell folytatni megállapítása során, ami ki kell, hogy terjedjen a szociális közegre, életkorra, értelmi és érzelmi fejlettségre egyaránt.

Annak meghatározása, hogy egy gyermek ítélőképessége birtokában van-e nagyban függ a személyiségének integráltsági fokától és szellemi teljesítőképességétől. Ha megfelelően megérti az őt érintő ügyet a felfogóképesség egy bizonyos szintjére utal, azonban azt nem foglalja magába, hogy az adott ügy valamennyi vonatkozásában teljes körű, átfogó ismerettel rendelkezzen. Az eljáró hatóságok, bíróságok jogosultak eldönteni, hogy a gyermeket ítélőképessége birtokában lévőnek tekintik-e vagy sem. A kérdés vizsgálatakor elengedhetetlen szempontok az „életkor és érettség”, valamint „megfelelő megértés”.³⁰

Az Európai Unión belül is megosztó a vélekedés arról, hogy miként is definiálható az ítélőképesség, és köthető-e egyáltalán életkorhoz. Az egyes tagországokban eltérő tendencia figyelhető meg. Németországban és Norvégiában életkor szerint ítélik meg az ítélőképességet, sőt ezekben az országokban igen alacsony is az az életkor, amelytől kezdődően sor kerülhet a gyermek meghallgatására. Olyannyira így van ez, hogy Németországban akár már a hároméves gyerek közvetlen meghallgatását is lehetővé teszik, de hét éves kortól már kötelező jelleggel történik a meghallgatásuk a kiskorú gyermeket érintő ügyekben. Ez a gyakorlat azonban semmiképpen sem követendő, hisz ebben az életkorban még sok gyermek nem is képes megfelelően kifejezni és megértetni magát, illetve könnyű nagyon rövid időn belül befolyásolni a gyermeket, így a bíróság számára nem nyújthat tényleges segítséget az ítélezés során.³¹ Az európai országok túlnyomó részében a tizenkét-tizennégy éves kor a jellemző. Ennek meghatározása abból eredeztethető, hogy az iskolakezdés hét-nyolc éves

³⁰ Nagy Márta: A gyermek jogainak érvényesülése az igazságszolgáltatásban, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018, 45.o.

³¹ Mészáros-Projics: i.m. 10-18. o.

korban eredményezi a logikai képesség elnyerését, a valóság megfelelő érzékelését, erkölcsi ítéletek kialakításának képességét, tíz-tizenkét éves korban pedig a logikus gondolkodás képességének nagy mértékű elsajátítása olyan tényezőt jelent, amit szülők és az eljáró hatóságok nem hagyhatnak figyelmen kívül, ezzel minden esetben számolniuk kell.³²

3.1.1. Az ítélőképesség a jogalkotásban

Az Alaptörvény XVI. cikkében a gyermekek körét, mint külön intézkedéssel védendő csoportot jelöli meg. Ugyan magyar szabályozás nem köti konkrét életkorhoz az ítélőképesség megítélését, nincs erre egy egységes standard, a bírói gyakorlat megengedhetőnek tartja a hat-nyolc éves gyermekek meghallgatását, de csak a tizennégy év az a korhatár amikor a gyermektől érdemleges vélemény várható. Azonban minden alól vannak kivételek, így egyedi esetek is igazolhatják, hogy néhány gyermek már tizenkét év alatt is igen fejlett és érett, míg lehetséges, hogy egy tizenhat éves nem tud érdemben nyilatkozni.³³

A Polgári Törvénykönyv

Annak megítélése, hogy milyen életkor vagy érettségi fok az, amikor a gyermek meghallgatása elengedhetetlen a magyar jogi szabályozásban kiegyensúlyozott. A hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) számos rendelkezést tartalmaz arról, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleménye érvényre juthasson, meghallgatást nyerjen. Azonban a szabályozás hiányos olyan téren, hogy a gyermek szülő részéről történő befolyásolhatósága is nagyobb vizsgáldást kellene, hogy kapjon. A Ptk. szabályozásában már a törvény elején, a cselekvőképesség témakörében megjelenik a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatának figyelembevétele. A Ptk. 2:12. § (4) bekezdése szerint *„A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során a korlátozott cselekvőképességű kiskorú véleményét figyelembe kell vennie.”*³⁴ Majd a 2:14. § (3) bekezdése a kiskorú gyermek cselekvőképességével összefüggésben is hasonlóan szabályoz. A családjogi szabályozásában is találunk vonatkozó rendelkezést. A házasság felbontásának eredményeképp rendezésre szoruló szülői felügyelet gyakorlásának kérdésében a szülőknek feltétlenül figyelembe kell venniük az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük véleményét, a kérdése rendezése során

³² Nagy: i.m. 46. o.

³³ Nagy: i.m. 47. o.

³⁴ Ptk. 2:12. § (4)

a gyermek érdekének kell elsődlegesen érvényesülnie. Általános szabályként fogható fel a Ptk. 4:148. § rendelkezése a gyermek bevonásáról a döntésekben. Eszerint „*A szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen. A szülőknek a gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venniük.*”³⁵ A szülőknek így egyfajta mérlegelési jogot enged a törvény a bevonás mértékéről, ezzel is a gyermek jólétét szem előtt tartva. A szülőkön túl a bíróságok felé is kötelezettséget támaszt a jogszabály. A Ptk. 4:171. § (4) bekezdése rögzíti „*A bíróságnak az eljárása során – elháríthatatlan akadály esetét kivéve – mindkét szülőt meg kell hallgatnia és értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. Ha a gyermek a meghallgatását maga kéri, vagy ha azt a bíróság kérelem hiányában is indokoltnak tartja, a bíróság a gyermeket közvetlenül vagy szakértő útján meghallgatja. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.*”³⁶

A 14. életévét betöltött gyermek további két esetben nyer meghallgatást. Az egyik, hogy csak kifejezett beleegyezésével fogadható örökbe, a másik pedig, hogy a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot csak a gyermek beleegyezésével lehet érvényesen megtenni. A Ptk. azonban hoz egy kivételt³⁷ ezen szabály alól ugyanis mellőzhető a gyermek akaratának figyelembevétele, ha az a fejlődését veszélyeztetné. Ez is jól mutatja, hogy a gyermekek testi és lelki egészsége mindenekfelett áll. Végezetül a gyámrendelés és a gyámság gyakorlása körében is szükséges a meghallgatás. Ezekben az esetekben az ítélőképessége birtokában levő kiskorú gyermek véleményét - korára, érettségére való tekintettel - megfelelő súllyal figyelembe kell venni.³⁸ Mivel ezekben az esetekben a jövőjéről van szó és arról, hogy milyen környezetben tölti majd a jövőben a mindennapjait, nem mellőzhető az akarata, hisz azzal lehetséges, hogy a jövőbeni életét nyomorítanak meg.

Abban az esetben, ha a bíróság mellőzi a gyermek véleményét, akkor ennek okát alaposan meg kell indokolnia. Ha az ítéletben nem szerepel a gyermek véleménye vagy a bíró azt meg

³⁵ Ptk. 4:148. §

³⁶ Ptk. 4:171. § (4)

³⁷ Ptk. 4:171. § (4)

³⁸ Weiss Emilia: A gyermeki jogok és a szülői jogok és köteleességek gyakorlásának néhány újabb kérdése, CSALÁDI JOG, XXII. évfolyam 2010/1., 4-5. o.

sem próbálta beszerezni, akkor az ítéletek nem hajthatók végre más Európai Unió tagországban.³⁹

Gyermekevédelmi törvény:

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) is jelentős szereppel bír a gyermekek véleménynyilvánítása kapcsán.

Már a törvény elején a 8. § (1) bekezdésben megfogalmazásra kerül, hogy *„a gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai*

érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék” A szabályozásból is kitűnik, hogy figyelemmel kell lenni a gyermek életkorára és fejlettségére. Azonban a Ptk. szabályozásában ítélőképessége birtokában lévő gyermekről van szó, ezt a Gyvt. nem emeli külön ki, sugalmazva ezzel azt, hogy minden gyermeknek ugyanolyan joga legyen véleményének kifejtésére. Megállapítható azonban, hogy érdemes a bírónak még a meghallgatás előtt körültekintően megvizsgálni a gyermek személyiségét, tulajdonságait, magatartását, így könnyebben tud az ítélőképesség kérdésében határozatot hozni.⁴⁰

149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet:

A fentiekben említett jogszabályok minden rendelkezésük ellenére az ítélőképesség pontos törvényi definícióját nem adják meg. Azonban megteszi ezt a gyámhatóságokról, valamint gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.), mely a következőképpen határozza meg az ítélőképesség fogalmát a 2. §-ban: *„az ítélőképessége birtokában lévő gyermek: az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni, ”*⁴¹ A Kormányrendelet is szabályozza a meghallgatás kérdését a 11. §-ban, mikor nem mellőzhető és mely esetekben megengedett a gyermek meghallgatása.

³⁹ Berki Vivien: Anya, apa, nekem is van véleményem!” A gyermek véleménynyilvánításához való jogának biztosítása a haza szülői felügyelet rendezése iránti perekben In Mailath György Tudományos Pályázat: Díjazott dolgozatok, Budapest, Országos Bírói Hivatal, 2023., 117. o.

⁴⁰ Berki: i. m. 117-118. o.

⁴¹ 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról 2. § a) pont

Sokszor a gyermek meghallgatása után lehet csak eldönteni, hogy rendelkezik-e ezen képességgel a gyermek és hogy az általa elmondottak mennyire értékelhetőek és használhatóak fel az eljárás szempontjából. Nem kerül tehát meghatározásra, hogy mikor tekintendő ítélőképessnek a gyermek. Életkort nem határoz meg a jogszabály, de vannak olyan esetek, amikor meghallgatás nélkül is megállapítható, hogy rendelkezik-e ítélőképességgel, ilyen például, ha csecsemő vagy nagyon alacsony életkorú gyermekről van szó.⁴²

17. számú irányelv

A Legfelsőbb Bíróság 17. számú irányelve,⁴³ mint a polgári jog kvázi jogforrása a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokról értekezik. A dokumentum célja, hogy a gyermek fokozott figyelmet kapjon a szülei házasságának felbomlása során. A gyermek elhelyezésének kérdéskörében merül fel az ítélőképesség meghatározása. „*A gyermek akkor tekinthető az ítélőképessége birtokában levőnek, ha koránál és helyzeténél fogva képes önállóan és befolyásmentesen kialakítani véleményét.*”⁴⁴ -határozza meg az irányelv.

Álláspontom szerint a Kormányrendelet fogalom meghatározása helytállóbb, hiszen a kérdés megítélése során nem elegendő csupán az életkor vizsgálata, szükséges, hogy a gyermek érzelmileg és szellemi szempontból is alkalmas legyen a kialakult helyzet kezelésére. Továbbá a véleményének kialakításán és az aktuális szituáció megértésén túl a jövőbeni következmények mérlegelésére is képesnek kell lennie, hiszen jövőjét is jelentős mértékben befolyásolja a meghozandó döntés. Így véleményem szerint a Gyer. által megállapított ítélőképesség definíciója alkalmazandó.

3.1.2. Az ítélőképesség a jogalkalmazásban

A bírói gyakorlatot is foglalkoztatja az ítélőképesség fogalmának meghatározása. Sok esetben igazságügyi pszichológus szakértő szakvéleményben történő állásfoglalását teszik szükségessé, mindezek ellenére az ítélőképesség nem pszichológiai szakkérdés, sokkal inkább jogkérdés. Ez a megállapítás a Kúria **2318/2011.számú polgári elvi határozatában** lett rögzítve. A gyakorlat egyértelműen kimondja, hogy a gyermeket is érintő szülői felügyelet

⁴² Mészáros-Projics: i. m. 10-18. o.

⁴³ 1/2014. Polgári Jogegységi Határozat szerint a Ptk. hatálya alatt már nem alkalmazandó

⁴⁴ 17. számú irányelv <https://kuria-birosag.hu/hu/iranyelvek/17-szamu-iranyelv> (2024.11.28.)

megváltoztatása iránti perben a gyermek akaratának értékelése csak akkor mellőzhető, ha a nyilatkozat megtételekor nincs ítélőképessége birtokában.⁴⁵

A Kúria több eseti döntésében is tette megállapításokat az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembevételére. Az **1019/2004. számú polgári elvi határozat** szerint: „A szülőknek a gyermek nevében tett és szerződés létrehozását célzó jognyilatkozata a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. tv. (Csjt.) 71. §-ának (2) bekezdése szerint a szülői felügyelet, ezen belül a törvényes képviselő körébe tartozó olyan tevékenység, melyet a 71. § (1) bekezdése értelmében is a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolniuk. A szülőknek biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson. A gyermek véleményét - korára, érettségére figyelemmel – tekintetbe kell venni.”

Jelentős volt továbbá a **2049/2009. számú polgári elvi határozat**, melyben elvi szinten lett leszögezve a következő: „A 14. életévét betöltött gyermek elhelyezésének megváltoztatásánál a gyermek véleménye akkor is a döntés elsődleges szempontja, ha a pert a különélő szülő a gyermekelhelyezés tárgyában kötött egyezség jóváhagyásától számított két éven belül indítja meg.”

A Kúria jogellenesnek találta az ítélőképessége birtokában lévő gyermek meghallgatását a Kúria **Pfv.II.20.471/2018. számú ügyben**. Megállapította, hogy kizárólag a gyermek életkorából nem lehet következtetni, hogy ítélőképessége birtokban van-e vagy sem. De volt ellenkező példa is, a Kúria **Pfv.II.22.039/2018. eset** kapcsán állapították meg, hogy az ügyben szereplő 6 és 8 éves gyermekek ítélőképességének megállapítása helytálló volt.

Az eljárás megismétlésére kötelezte a másodfokú bíróságot a Kúria a **Pfv. 20.609/2019. számú** szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatásáról szóló ügyben. Előzetesen a másodfokú bíróság mellőzte a gyermek meghallgatását indokként említve, hogy érdemi döntésre kiható eredmény nem várható, mivel az előzményi perben és az előtte folyó perben is kirendelt szakértő egyértelműen megállapította, hogy ebben az esetben a gyermek befolyásolható, nagyban függ a felperes manipulatív nevelési eszközeitől. A Kúria azonban kimondta, hogy az életkorából még akkor sem következik ítélőképességének hiánya, ha a szakvélemény szerint véleményét a felperes befolyásolta.

⁴⁵ BH2019. 298.

A Kúria **Pfv.II.21.096/2017.** számú ügyben egy 11 éves gyermek vonatkozásában a meghallgatás után azt állapították meg, hogy nincs ítélőképessége birtokában érettségi fokára tekintettel. Az eset kapcsán felmerült probléma eredetileg az volt, hogy a bíróság ugyan személyesen meghallgatta a gyermeket, de szakértő útján nem. Megállapításra került, hogy nincs kötelező előírás a gyermek meghallgatásának módjára, a véleményét személyesen is előadhatja, tehát nem jogszabálysértő a szakértői kirendelésének mellőzése.

Azonban volt példa olyan estekre is, amikor a gyermeknek nem volt figyelembevehető véleménye. A Kúria **Pfv.II.21.409/2019. számú ügyéből** levonható következtetés, hogy egy igen fiatal korú gyermek nyilatkozata, egy egyszerű mondata miszerint „jó anyával lakni”, nem értelmezhető egyértelmű akaratnyilvánításként. A Kúria **Pfv.II.21.212/2020. számú** tartalmában pedig egy különleges helyzet állt fenn, ugyanis az eljárásban szereplő két gyermek közül az egyik kromoszóma rendellenesség miatt elmaradt a beszédfejlődésben, így lehetőség sem volt a meghallgatására, a kisebb gyermeknél pedig az életkorából adódóan zárták ki a lehetőséget.

A bírósági eljárási gyakorlatban tehát nem csak az a probléma merül fel, hogy akár az első, akár a másodfokú bíróság a gyermek meghallgatásának mellőzésével jogszabálysértést követ el, hanem a szakértő útján való meghallgatás szükségessége is kérdéseket vet fel. Ezekből az esetekből is jól megállapítható, hogy mennyire eset függő az ítélőképesség megállapítása, a gyermek életkora fontos, de nem a legfontosabb, figyelembe kell venni a körülményeit, az őt ért hatásokat, nevelését.⁴⁶

3.2. A véleménynyilvánítás jog vagy kötelezettség?

Az ítélőképesség megvizsgálása után talán az egyik legfontosabb kérdés az, hogy ha a gyermek alkalmas is arra, hogy meghallgathassák, akkor ez neki jogot vagy kötelezettséget teremt-e?

A Gyvt. mellett a Ptk. is kimondja a Gyermekek jogi Egyezményével összhangban, hogy a gyermekeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát

⁴⁶ Béky Ágnes Enikő: A gyermekek szerepe a családi jogi mediációban, különös figyelemmel az ítélőképesség kérdésére, <https://jesz.ajk.elte.hu/beky53.pdf> (2024.10.11.) 15-16. o

érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék.⁴⁷

A gyermek meghallgatása elengedhetetlen ahhoz, hogy véleménynyilvánítási joga ténylegesen megvalósuljon. Ezért is szükséges ennek jogszabályai keretek között való megvalósítása. A jogszabályi környezet enged egy kis mozgásteret a jogalkalmazónak a mérlegelési jogkör megteremtésével, eldöntheti meghallgatja-e egyáltalán a gyermeket és ha igen azt közvetlenül vagy szakértő bevonásával teszi meg. Fontos azonban tisztázni, hogy a véleménynyilvánítás a gyermeknek joga és nem kötelezettsége. A szabad véleménynyilvánítás joga egyúttal azt is magában rejt, hogy a gyermeknek joga van nem kifejezni a véleményét, ennek kikényszerítésére semmilyen mód nincs, ezért is célszerű csak akkor meghallgatni, ha az érdekében áll, a döntéshez feltétlen szükséges, vagy maga a gyermek kéri.⁴⁸ Ennek ellenére sem lehet teljesen kizárni és figyelmen kívül hagyni a kiskorút és véleményét.

A gyermek értesítését főként a hozzá legközelebb állók, tehát a szülei végzik, azonban nem csak a szülőnek van értesítési kötelezettsége, a bíróságnak és a gyámhatóságnak is kötelezettsége bizonyos hatósági eljárás során a gyermeket meghallgatni, véleményét figyelembe venni. Ilyen különösen, amikor a szülők megegyezésének hiányában a bíróság dönt például arról, hogy a jövőben melyik szülő fogja gyakorolni a szülői felügyeleti jogot. Mint már említettem és a hivatkozott törvény ezen rendelkezésének értelmezése során is kiderül, hogy ez a gyermeknek csak egy lehetőséget teremt és nem kötelezettséget, a szabályozás ezzel a gyermek jogát erősíti, hisz sorsát érintő kérdésben van lehetősége dönteni.⁴⁹

A szabályozás is kitűnően mutatja, hogy a gyermek nem tárgya, hanem legfőbb érdekeltje az őt érintő döntéseknek. Az eljárás minden résztvevője fokozott felelősséggel tartozik érte. Azonban fontos ismételten megjegyezni és hangsúlyozni, hogy a kiskorú véleményalkotása - akár abban, hogy melyik szülőnél kíván maradni, akár más személyét érintő kérdésekben - mindig csak egy opcionális lehetősége.⁵⁰

⁴⁷ Ptk. 4:228. §

⁴⁸ Császárné Mucsi: i. m. 41. o.

⁴⁹ Wopera Zsuzsa: A gyermek véleményének megismerése és értesítésének aktuális kérdései a családjogi perekben-<https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek-velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben/> (2024. 09. 26.)

⁵⁰ Fazekas Ágota: A gyermeki jogok érvényesülése az új Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvében, PRO FUTURO, 2016/2., 13. o.

3.3. A gyermek értesítéshez való joga

A gyermek érdekét különböző eljárásjogi garanciák is védik:⁵¹

- a) Először kell megemlíteni az értesítéshez való jogot, ami takarja egyúttal az értesítést az eljárásról és a véleménynyilvánítás lehetőségéről is
- b) A Pp. rendelkezései a gyermek meghallgatására vonatkozóan⁵²
- c) Bíróság általi meghallgatás
- d) A bíróságnak lehetősége van elrendelni, hogy más ne tartózkodhasson bent a meghallgatás során, ezzel is a bizalmi légkör megteremtését elősegíteni.

A gyermeknek ahhoz, hogy véleményét kinyilváníthassa legelőször is tudnia kell arról, hogy nyilatkozattételi lehetősége van és ezt milyen módon teheti meg. A gyermekek jogairól szóló Európai Egyezmény 3. cikke az, amelyik a gyermek tájékoztatásához való jogát kiköti és kimondja, hogy a bírósági eljárás során a gyermekeknek minden az ügygel kapcsolatos releváns információt meg kell kapnia, megfelelően konzultálni vele, illetve tájékoztatni kell őt arról is, hogy milyen lehetséges következményei vannak a véleménynek való megfelelésnek és bármely döntésnek. Tudnia kell az információkról is, hogy miként élhet hatékonyan a meghallgatáshoz való jogával, de hangsúlyozni kell neki és megértetni vele, hogy a véleménye nem feltétlenül fogja befolyásolni a végső döntést.⁵³ Ez utóbbi azért is fontos, mivel ezzel olyan tévképzet alakulhat ki a gyermekben, hogy neki kell eldöntenie a családja sorsát, választania kell esetleg szülei közül. Mindez a gyermekben csak növelné a lojalitáskonfliktust és olyan felelősséget helyezne rá, amihez még túl fiatal.⁵⁴

Fontos kiemelni, hogy álláspontjának kinyilvánításán túl minden esetben tájékoztatni kell az őt megillető jogokról. Az eljárás során végig jól tájékozott kell, hogy legyen, mivel ezáltal csökkenthető a szorongás és bizalmatlanság és a félelem érzete egyaránt. A tájékoztatás során lényeges, hogy a gyermeket ne terheljék túl sok részlettel, számára mindig az éppen aktuális vagy jelentős információk kerüljenek közlésre. Az eljárás ezen szakaszát is a gyermek életkorához, értelmi, fejlettségi szintjéhez és nem utolsósorban aktuális lelki állapotához kell igazítani. Megosztó vélemények születtek arról, hogy a tájékoztatást, felvilágosítást kinek kell biztosítani, jelenleg kialakult gyakorlat sincs még rá. A legelterjedtebb megoldás szerint a szülők azok, akik elsődlegesen tájékoztatják a gyermeküket, azonban ezzel kapcsolatban

⁵¹ Berki: i. m.: 134. o.

⁵² 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 473. §

⁵³ Nagy: i.m. 53.-54. o.

⁵⁴ Thalia KRUGER: International Child abduction The Inadequacies of the Law Hart Publishing 2011, Oxford, 37. o.

többféle aggály is felmerülhet. Elképzelhető, hogy ők maguk sem egészen jól tájékozottak, illetve előfordulhat, hogy elfogultak, vagy hogy érdekellentét áll fenn közöttük.⁵⁵

3.4. A tájékoztató levél

A Brüsszel IIb. rendelet nyomán módosított Ptk. hatására a 2022. augusztus 1-jét követően a bíróságok az ítélőképességük birtokában lévő gyermekek számára a második tárgyalás előtt el kezdtek küldeni egy életkoruknak megfelelő módon megfogalmazott levelet, melyben tájékoztatják a folyamatban lévő eljárásról, az őt megillető jogokról, a véleménynyilvánítás lehetőségéről.

Alapvető problémák voltak és vannak azonban az értesítés tartalmi és formai követelményeinek központilag meghatározott hiányosságaiból. Arról, hogy egy levél megírásának milyen kritériumai vannak ugyan rendelkezésre áll minden bíró számára egy országos iránymutatás, de ettől eltérhetnek. Célszerű is eltérni, hiszen más levelet kell írni egy hatévesnek és mást egy tizenégy évesnek. Minden esetben igazodni kell a gyermek életkorához, fejlettségi fokához. Fontos, hogy hétköznapi és érthető nyelvezettel legyen megírva, hisz a gyermekek nem jogvégzett szakemberek.⁵⁶

A gyermeket az értesítésében tájékoztatják arról, hogy különböző formákban is kifejezheti gondolatait. Észrevételeit van lehetősége írásban, elektronikus üzenet formájában, video üzenetben megküldeni, de akár rajzzal is kifejezheti érzelmeit. Nem feltétlen kell megjelennie a bíróságon, ami az ő helyzetének könnyítését szolgálja. A tapasztalatok is azt mutatják, hogy a Z-generációhoz tartozó gyermekek sokan élnek az elektronikus úton történő véleménynyilvánítás lehetőségével, számukra már ez a természetes.⁵⁷ Ezt követően, amennyiben a gyermek nem reagál a levélre, úgy tekintik, hogy nem kíván élni a véleménynyilvánítás lehetőségével. A megfelelő tájékoztatáshoz a bíróságok rendelkezésére állnak az Országos Bírói Hivatal által kidolgozott minták, útmutatók és nyomtatványok, amelyek a bíró és a gyermek számára egyaránt támpontot nyújtanak, hogy megfelelő módon,

⁵⁵ Gyengéné Nagy: i. m. 22.o

⁵⁶ Berki: i. m.: 135. o.

⁵⁷ Wopera Zsuzsa: A gyermek véleményének megismerése és értesítésének aktuális kérdései a családjogi perekben- <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek-velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben/> (2024. 09. 26.)

komfortosan történjen a meghallgatás.⁵⁸ A gyermeknek is ugyanolyan joga van ahhoz, hogy elmagyarázzák neki a döntést, így megkönnyítve annak elfogadtatását is vele. Biztosítani kell arról, hogy kizárólag az ő érdekeit vették figyelembe az ítélet meghozatala során.

A jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy a bíróság kézbesíti a peres feleknek a meghozott ítéletet, azonban annak ismertetése a gyermekkel már az ő feladatuk. Mégis talán a gyermek tájékoztatáshoz való jogát az szolgálná a leghatékonyabban, ha a bíróság egy külön levélben, számára érthető nyelven megfogalmazott módon tájékoztatná az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket az ítéletben foglaltakról.

3.5. A gyermek legfőbb érdeke

A törvényhozók által is helyes felismerés, hogy a gyermekeket kiemelten kell védeni, egészséges fejlődésük érdekében is szükség van a jogi védelemre. A gyermeket érintő ügyekben, így a meghallgatásuk alatt is a legfontosabb, hogy legfőbb érdekük legyen szem előtt tartva kerüljön sor meghallgatásukra, az eljárás lefolytatására.

A gyermek legfőbb érdeke egyszerre tekinthető jognak, alapelvnek és eljárási szabálynak.

A Gyermekjogi Egyezménye 3. cikke fogalmazza meg azt a szemléletet, ami a teljes dokumentumot áthatja, a legfontosabb kérdést: mi szolgálja a gyermek érdekét. A kérdés megválaszolását az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága által kiadott 14. számú Átfogó Kommentár tartalmazza. A gyermek „legfőbb érdeke” három elemből tevődik össze:

1. Alanyi jog: A gyermek alanyi joga arra irányul, hogy eltérő érdek esetén az ő legfőbb érdekét kell elsődlegesen értékelni és figyelembe venni egy őt érintő konkrét ügy elbírálásakor.
2. Alapvető értelmezési alapelv: Mivel egy jogi rendelkezése többféleképpen is értelmezhető, így mindig azt a jogértelmezést kell alapul venni, amely a leghatékonyabban és a legsikeresebben szolgálja a gyermek legfőbb érdekét.
3. Eljárási szabály: A döntéshozatali folyamatban van ennek jelentősége, hiszen amikor egy gyermeket érintő ügyben döntést kell hozni fontos, hogy a folyamat során értékeljék a döntés későbbi hatásait. Éppen ezért kell ezt a határozat indoklásában is részletezni.

⁵⁸ Gyengéné Nagy: i. m. 22. o

A magyar Ptk. Családjogi Könyv szabályozása azonban másképp fogalmaz, az ebben meghatározott alapelv a gyermek érdekének és jogainak fokozott védelmét írja elő. A gyermek a családi közösség tagja, így nem lehetséges minden esetben, hogy csak és kizárólag az ő érdekeit vegyék figyelembe, a család többi tagjának viszonyait is mérlegelni kell.⁵⁹ A gyermek érdekének alapvető szintű védelme a Csjk. több rendelkezésében is megfigyelhető. A házasság felbontása, az örökbefogadás, szülői felügyelet gyakorlása, gyámság, lakáshasználat rendezésének kérdése során is a legfontosabb szempontok közé sorolandó, ami jól mutatja, hogy milyen kiemelt jelentősége van ezen alapelvnek a különböző családjogi viszonyokban.⁶⁰ A magyar felfogás szerint a szülők határozzák meg, hogy mi a legjobb a gyermeküknek. Ez sokáig a mindennapi életben jelenlévő gyakorlat volt, mely szerint a bíróság a gyermek álláspontja felől a szülők egybehangzó nyilatkozata alapján is tájékozódhatott. Ha a szülők nem tudnak megállapodni a bíróság a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján határoz. A kérdéskör meghatározását nagyban nehezíti, hogy az eljárás során a gyermek jogait tiszteletben kell tartani, amit a Gyermekjogi Egyezmény biztosít számára.⁶¹

A gyermeki jogokat a Ptk. több területen is igyekszik biztosítani. A kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozatának megtétele során a törvényes képviselőnek figyelembe kell venni a korlátozott cselekvőképességű kiskorú véleményét is. A szülő köteles a gyermekét az őt érintő döntésekről tájékoztatni, illetve, ha ítélőképessége birtokában van, akkor véleményét kikérni és azt kellő súllyal figyelembe venni. A szülőkön túl pedig a bíróságoknak is törvényi kötelezettsége az értesítés a véleménynyilvánítás lehetőségéről a már említett Ptk. 4:171. § (4) bekezdés szerint.⁶²

Az Európai Bizottság hét olyan elemet határozott meg, amelyet a gyermek legfőbb érdekének mérlegelése során figyelembe kell venni:

- a gyermek véleménynyilvánítási joga az őt érintő döntésekben;
- a gyermek identitása;
- a családi környezet megőrzése és a kapcsolatok fenntartása;
- a gyermek gondozása, védelme és biztonsága
- kiszolgáltatott helyzetének figyelembevétele

⁵⁹BARZÓ Tímea: A gyermek érdekének védelmét erősítő családjogi alapelv érvényesülésében felmerülő ellentmondások, *Opuscula Civila*, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Állam és Közigazgatási Kar, Civilisztika Intézet 2017, 7.-8- o.

⁶⁰ Fazekas: i.m. 2. o.

⁶¹ Barzó: i.m. 43.o.

⁶² Barzó: i. m. 44.o.

- egészséghez való jog
- oktatáshoz való jog⁶³

⁶³ Child-friendly justice – perspectives and experiences of children and professionals – Summary, <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-children-and-professionals> (2024. 11. 28.)

4. A meghallgatás

4.1. Meghallgatáshoz és véleménynyilvánításhoz való jog

A gyermekeket ugyanúgy, mint minden embert megilletik a törvényben rögzített alapjogok, amelyeket semmilyen csorbítás nem érhet, azoknak teljes mértékben érvényesülniük kell. A felnőttekével azonos jogképességgel és azonos emberi jogokkal bírnak, azonban ennek ellenére ezen jogukat nem gyakorolhatják azonos módon. Ennek oka a gyermek szubjektív körülményeiben rejlik, hisz ezekben az években még nem mindig rendelkeznek megfelelő belátási képességgel, nem minden esetben rendelkezik cselekvőképességgel akár polgári akár politikai jogai tekintetében.⁶⁴

A véleménynyilvánításhoz való jog, mint emberi jog életkorra tekintet nélkül mindenkit megillet. A gyermek ezen jogai is előtérben kerülnek tehát, hogy véleményét és álláspontját szabadon kifejtthesse. Az európai jogalkotási, jogalkalmazási gyakorlatban is fokozottabban érvényesül ez a tendencia. Az Európai Családjogi Bizottság elve szerint, a gyermek meghallgatása már nem csak az őt érintő eljárásokban, hanem már a mindennapi életben megjelenő problémák során is jelentőséget kell, hogy tulajdonítsanak neki.⁶⁵ A gyermekek vitarendezésbe való bevonása több célt is szolgálhat. Egyrészt a gyermek véleményének meghallgatása rávilágít érzéseire, kívánságaira, amelyek fontos információk lehetnek abban az esetben, ha a gyermek legfőbb érdekét szolgáló megoldást keressük. A gyermek bevonása tiszteletben tartja a gyermek meghallgatásához való jogát, és lehetőséget ad számára, hogy tájékozódjon a körülötte zajló eseményekről. Másrészt ezzel tudatosíthatjuk a szülőkben a gyermek kívánságait, amely akár a szülők saját álláspontjuktól való elrugaszkodását is eredményezheti az elfogadható közös megoldás érdekében. Harmadrészt csak a gyermek bevonásával lehet tiszteletben tartani az őt megillető meghallgatáshoz való jogát úgy, hogy közben tudomást nyer a körülötte zajló eseményekről. Ez utóbbi a gyermeknek is jelenthet egyfajta megnyugvást, hogy nem felejtették el, nem hagyják ki a folyamatokból.⁶⁶

Ahogy az ítélőképesség meghatározása esetén sem szab korhatárt a magyar szabályozás, így a gyermek meghallgatásra sincs alsó életkori határ, viszont az európai jogrendszerekben léteznek erre vonatkozó szabályozások. A svájci jog szerint, ha a meghallgatás bizonyítási

⁶⁴ Békó: i.m. 3.o

⁶⁵ Fazekas: i.m. 12.o.

⁶⁶ Nagy: i.m. 50.o.

eszköz lehet, akkor már a 6. életév betöltése után meg kell hallgatni a gyermeket. Norvégia hét, a bolgár jog a 10. életévben határozza meg az alsó korhatárt.⁶⁷

4.2. A meghallgatás módja és menete

Mivel értő, érző emberekről beszélünk a gyerekek vonatkozásában, akik ebben az időszakban sokkal érzékenyebbek és könnyebben traumatizálhatók, mint a felnőttek, ezért minden esetben az első feladat, hogy meg kell beszélni a gyermekkel a meghallgatásnak melyik módját szeretné választani.

A gyermek meghallgatásának mérlegelése igen bonyolult, nem lehet eltekinteni tőle, kizárólag az életkorra hivatkozva, különösen akkor nem, ha ő maga indítványozza, hogy álláspontját kifejtthesse. Hiszen, ha a gyermek külön kezdeményezi az őt érintő ügyben való meghallgatását, akkor ezt a bíró nem utasíthatja el, kivéve abban az esetben, ha ezt a gyermek legfőbb érdeke úgy kívánja. Azonban fontos, hogy az ügy körülményeinek figyelembevételén túl a meghallgatáshoz használt eszközöket a gyermek értelmi szintjéhez és kommunikációs képességéhez igazítsák. Folyamatos konzultáció szükséges, meg kell beszélni vele, hogy a meghallgatásnak milyen módját szeretné választani. A meghallgatás módszere történhet közvetlenül vagy közvetve szakértő útján. A mérlegelés szempontjából kérdést vethet fel az a pszichológiai megállapítás, amely szerint minél kisebb egy gyermek, annál inkább azt mondja, amit gondol, kevésbé valószínű, hogy hazudik, gyakrabban előfordul, hogy elfecsegi azokat a dolgokat is, amiről azt mondták neki, hogy nem szabad. A nagyobb gyermekek már sokkal jobban tudnak hazudni, egyfajta önvédelmi funkció is ez számukra, hisz ezzel csökkentik a bennük lévő feszültséget. Pontosan ezen nehézségek miatt kevesebb a közvetlen bírói meghallgatás és célravezetőbb a szakértővel való konzultáció. Három tényező mérlegelése elengedhetetlen a döntés meghozatalához: a gyermek jellemzői, a per körülményei és a bíró szakértelme. Az eddigi bírói gyakorlat általában a 12 éves kort tekintette vízválasztónak, napjainkban azonban már nem ritka a 6-8 éves gyermekek meghallgatása sem.⁶⁸

Minden esetben arra kell azonban törekedni, hogy a lehető legkevesebb meghallgatásra kerüljön sor. Ha úgy ítélik meg, hogy egynél több meghallgatásra van szükség a döntés érdekében, akkor lehetőleg ugyanannak a személynek kell elvégeznie a koherencia és a kölcsönös bizalom érdekében.

⁶⁷ Fazekas: i. m. 14.o.

⁶⁸ Nagy: i.m.54.o.

A következő kritériumoknak minden esetben teljesülniük kell a folyamat során, ezektől nem lehet eltekinteni:

- a gyermeknek ne kelljen félnie, biztonságban érezhesse magát
- bízzanak benne, és ő is bízhatson abban, akivel beszél
- a meghallgató legyen hiteles, megértő, és forduljon hozzá értő figyelemmel
- a titoktartás és diszkréció maradéktalanul érvényesüljön
- partnerség a gyermek és a meghallgató között
- végső döntés súlya alól a gyermek mentesüljön
- elfogadás, empátia, őszinteség
- igazodás az ő szellemi ritmusához
- számára érthető nyelv használata
- előzetes és folytonos tájékoztatás
- türelem⁶⁹

A gyermek meghallgatására a legkedvezőbb környezetben és a legmegfelelőbb körülmények között kell, hogy sor kerüljön, mérlegelve életkorát, érettségét, értelmi szintjét és a lehetséges kommunikációs nehézségeket. A hatékony meghallgatáshoz nem feltétlen alkalmas a tárgyalóterem, a maga rideg környezetével, ennél akár már a bíró dolgozószobája is alkalmasabb lehet. Azonban kisebb gyermekek számára már minden vármegyei jogú város bíróságán kialakításra került egy gyermekbarát meghallgató szoba, ahol vidámabb környezetben történhet a kommunikáció.⁷⁰

A fiatalok tárgyalásai lebonyolításának megkönnyítése érdekében az EU-s tagállamok számára egy gyakorlati útmutatót dolgoztak ki Practice Direction for Trials of Children and Young Person in the Crown Court. címmel. Az útmutató tartalmazza többek között, hogy a gyermeket a tárgyalás előtt vezessék körbe a tárgyalóteremben, mutassák azt be neki, az eljárást számára is érthető nyelvezettel magyarázzák el. A meghallgatás során az egyéb érintett személyek, mint például az ügyész, ügyvéd vagy magánvádló ne legyen jelen, hanem egy másik szobában tartózkodjon, és szobák közötti kommunikációs rendszerek segítségével vehessen részt a meghallgatásban.⁷¹

⁶⁹ Visontai-Szabó: i. m. 97.o

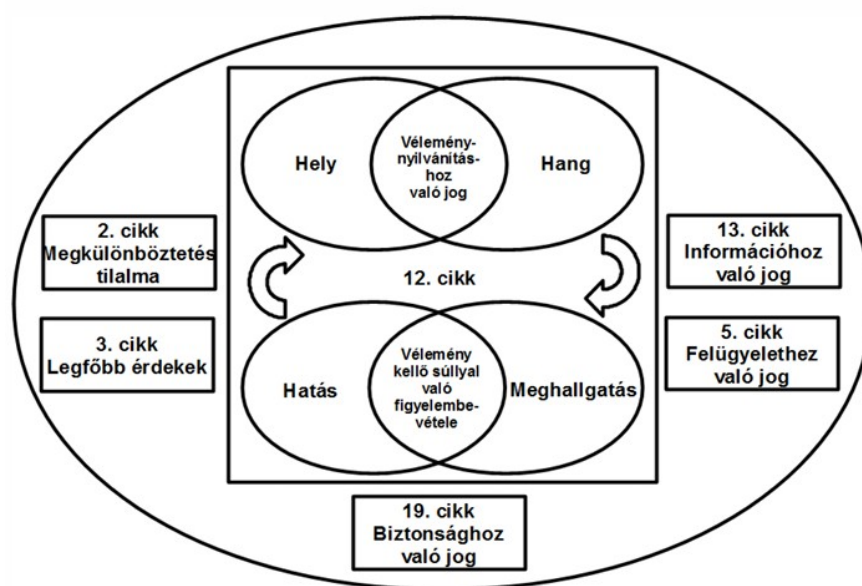
⁷⁰ Visontai-Szabó: i. m. 103.o.

⁷¹ Gyengéné Nagy: i. m. 23.o

A Lundy modell

Több felfogás is el a témával kapcsolatban. A Lundy modell megalkotása hatalmas előrelépésnek számított a gyermekbarát igazságszolgáltatás megreformálásában. Eszerint sem az életkornak, sem az érettségnek nincs jelentősége, csak az számít, hogy a gyermek valamilyen módon (például testbeszéddel) képes-e kifejezni magát.⁷² A Laura Lundy által kidolgozott modell a New York-i Gyermekjogi Egyezmény, az iránymutatás, és az Európai Bizottság 12. számú általános magyarázatában foglaltak együttes értelmezése. A modell a 12. cikk alapján 4 elemből tevődik össze, amelyek szorosan kötődnek egymáshoz. Ezek kronológiai sorrendben a következők:

- *Hely*: Biztonságot nyújtó környezetben van a gyermeknek lehetősége a véleményének kifejezésére
- *Hang*: Megkönnyítik a gyermeknek, hogy kimondhassa véleményét.
- *Meghallgatás*: Meghallgatják a gyermek véleményét
- *Hatás*: Az elmondott véleményét kellő súllyal figyelembe veszik⁷³

Lényeges szempont, hogy amennyiben több meghallgatásra is szükség van, azt lehetőség szerint ugyanazon személy végezze. Ez azért nagyon fontos, mert így a gyermeknek is könnyebb megnyílnia egy már ismert személlyel szemben, akivel már beszélt, mint egy olyannak, akit először lát.⁷⁴ A meghallgatás egy szakképzett felnőttet igényel, aki kellőképpen

⁷² Visontai-Szabó: i. m. 17.o.

⁷³ Gyengéné Nagy: i. m. 32.o.

⁷⁴ Berki: i. m. 129. o.

meg tudja érteni a gyermeket.⁷⁵ A meghallgató személye azért is nagyon fontos továbbá, mert annak érdekében, hogy az elhangzottak ténylegesen az eljárásra hatással lehessenek egy olyan személynek kell ezt végezni, akinek döntéshozatali jogköre van.

Lundy álláspontja szerint azért van szükség garanciák kialakítására, melyekkel a meghallgatás feltételei nyitottá és egyértelművé válnak, mert sok esetben a gyermek véleményének gyakran nem tulajdonítanak nagy jelentőséget. Esetleg a gyermek nem kap visszajelzést, hogy milyen hatásai voltak az általa elmondottaknak.⁷⁶

4.2.1. A bíró általi közvetlen meghallgatás

Az egyik fő kérdés, hogy ki is hallgassa meg a gyermeket. Az, hogy ezt a bíró vagy szakértő teszi-e meg sok mindent befolyásolhat.

A külföldi országok jelentős számban kötelezik a bíróságokat arra, hogy a gyermeket közvetlenül vagy egy meghatározott személy vagy szervezet közvetítésével hallgassák meg. Az uniós tagállamok között azonban még mindig kevés olyan van, ahol a gyermek személyes meghallgatását maga a bíró végzi, és nem ruházza át ezt a feladatot szociális munkásra vagy pszichológus szakértőre.⁷⁷

A bíróval való négy szemközti beszélgetés megosztó véleményeket szül. Egyes álláspont szerint a válás miatt egyébként is megviselt gyermeket pszichológiai szempontból túlságosan megterheli egy idegennel való beszélgetés, ennek mértéke mindig függ a per családi előzményeitől. Másrészt viszont egy nyugodt légkörben nevelkedett, kiegyensúlyozott gyermeknek nem jelent olyan mértékű megterhelést, amelynek okán mellőzni lehetne a meghallgatást. Ha a kérdést az alapelvek szintjén vizsgáljuk, a közvetlenség elvét szolgálja, ha maga a bíró konzultál az érintett kiskorúval, így láthatja át a legjobban a szituációt, a családi és érzelmi kapcsolatokat. Közvetlen érzékeli a gyermek testbeszédét, az apró gesztusokat, amelyek segítségére lehetnek a döntésben. A meghallgatás sikeressége és eredménye ebben az esetben a bíróságtól függ.⁷⁸ A bíró szakértelme elengedhetetlen ilyen

⁷⁵ Gyengéné: i. m. 35. o.

⁷⁶ Berki: i. m. 129. o.

⁷⁷ SCHLAUß STEFAN, Fehlende persönliche Anhörung des Kindes durch den ausländischen Richter - ein Anerkennungshindernis? Familie Partnerschaft Recht 2006, 228-231. o.

⁷⁸ Császárné Mucsi: i. m. 71.-72. o.

esetekben, hisz tudnia kell hogyan bántson a gyermekkel, milyen módon közelítsen az adott témához. A szakirodalom számos kritériumot megfogalmaz, amely a bíró és a gyermek közötti párbeszédet segítik elő. A fokozott érzelmi intelligencia elengedhetetlen, nagyon fontos a bíró bemutatkozása, az érdeklődése, nyitottsága a gyermek irányába. Gyakorló bírók és pszichológusok fogalmaztak meg kommunikációs technikákat, amelyek alkalmazhatók a gyermekkel való kommunikációhoz. A hatékonysághoz a megértés alapú kommunikáció szolgál a legjobban, tehát a gyermeket hagyni kell beszélni és a saját gondolatait kifejezni.⁷⁹ A gyermekbarát kommunikáció nem számít bevett gyakorlatnak. Mivel jelenleg Magyarországon nincs elkülönült családjogi bíróság, nagyobb hangsúlyt kell fektetni a bírósági eljárás keretében történő meghallgatások gyermekbarát voltára. Ennek érdekében érdemes a bírók pszichológiai ismereteit bővíteni, hiszen a jelenlegi szabályozásban a személyi és tárgyi feltételek még igen hiányosak, ez lehet az oka annak, hogy a magyar bírák még mindig nem szívesen élnek a közvetlen meghallgatás lehetőségével. Az OBH által folyamatos és fokozatos fejlesztéseket és képzéseket indít, hogy a bírák megfelelő tudással és háttérrel rendelkezzenek, hogy maguk hallgathassák meg a gyermekeket. Ezzel a pertartamot is rövidíteni lehetne, hiszen egyes országrészekben akár több hónapig is várni kell egy pszichológus szakértő általi meghallgatásra.⁸⁰

4.2.2. Az igazságügyi pszichológus szakértő általi meghallgatás

A már korábban említett Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása szerint minden gyermekkel foglalkozó szakember számára biztosítani kell a szükséges interdiszciplináris képzést. A gyermek korának és fejlettségi szintjének megfelelő kommunikációra, valamint a különösen sérülékeny gyermekkel való kommunikációra is megfelelően ki kell őket képezni. Ombudsmani megállapítás, hogy a szakemberek szakterületeiknek megfelelően, de egymástól eltérően értelmeznek bizonyos fogalmakat.⁸¹ A 7 éves kor talán az a határ, ami alatt megkívánja a meghallgatás a pszichológusi szakképzettséget. Akár úgy, hogy a bíróval közösen beszélgetnek a gyermekkel vagy külső megfigyelőként elemzi a helyzetet. Azonban nagyon fiatal, 4-5 évnél fiatalabb, gyermekek esetében – a figyelem, koncentráció képességének hiánya miatt – elengedhetetlen a pszichológus szakértő igénybevétele, ez esetben éppen fordítva működhet az együttműködés:

⁷⁹ Gyengéné Nagy: i. m. 24.o

⁸⁰ Császárné Mucsi: i. m. 75-76.o

⁸¹ Gyengéné Nagy: i.m. 23. o

a pszichológus beszélget a gyermekkel, és a bíró követi nyomon az eseményeket. Mint említettem a meghallgatásának jogi szempontból nem szabhatunk alsó korhatárt, azonban mégis természetesen lehet meghatározni egy végpontot, hisz a legtöbb gyermek kb. 3 éves korára rendelkezik olyan szókinccsel, hogy képes legyen önmagát kifejezni mások számára is. Óvodás kornál fiatalabb gyermekekkel a szakértő sem tud érdemben foglalkozni, hisz egy még beszélni sem képes gyermek meghallgatása még pszichológus szakértőnek sem kihívásmentes feladat. A pszichológus a kimondott szavakon túl képes a gyermek viselkedéséből, metakommunikációjából is fontos következtetések levonására. Talán a legcélravezetőbb megoldás az volna, ha a bíró és a pszichológus szakértő együttes munkával végezné el ezt a feladatot, így lehetne a legtisztább képet kapni az ügyről, és a leghatékonyabb eredményt elérni.⁸² Ennek megvalósítására alkalmas lehet a Lengyelországban és Bulgáriában gyermekbarát „kék szobák” magyarországi kialakítása is, amelyek egy kétirányú tükör mögött egy megfigyelőállást is tartalmaznak a bírók és más megfelelő személyek számára

A 14 év alatti gyermek esetén hasznos lehet, ha az igazságügyi szakértővel közösen történő meghallgatás, aki a bíró segítségével lehet a kérdések feltevésében és a gyermek személyes előadásából, viselkedéséből is megfelelő következtetéseket vonhat le. 14 év felett is alkalmazható lehet ez a módszer, például, ha a gyermek túlságosan szorongó, nehezen nyílik meg idegeneknek. A szülői felügyelettel kapcsolatos perek esetén a leggyakoribb, hogy a szülők egyezséget kötnek, ezt a bíróságnak jóvá kell hagyni, amit elviekben csak akkor tehet meg, ha az egyezés a gyermek érdekeivel nem ellentétes. Azonban mivel bizonyítást soha nem folytatnak le, nem lehetnek teljes bizonyossággal meggyőződve erről. Pontosan ezért fontos az, hogy a törvényi szabályozásnak megfelelően a gyermeket, ha élni kíván a véleménynyilvánítás lehetőségével különösképp, ha már a 14. életévet betöltötte - meghallgassák.⁸³

⁸² Visontai-Szabó: i.m. 17-18.o.

⁸³ Császárné Mucsi: i.m. 65.o.

5. A gyermek véleményének értékelése

A gyermek meghallgatásával, mint egy feladat elvégzésével még a bíróság nem tett eleget kötelezettségének. Elengedhetetlen, hogy ha úgy határoztak, hogy a gyermek képes véleménye kinyilvánítására, akkor azt megfelelően figyelembe is kell venni az ügy vonatkozásában, az eljárás folyamatába megfelelően be kell építeni.

Fontos tisztázni, hogy a véleménynyilvánítási szabadság nem jelent egyben önrendelkezési jogot, kizárólag a döntéshozatalban való részvétel jogát biztosítja, illetve azt, hogy a gyermek véleményét kellő súllyal vegyék figyelembe.⁸⁴

A gyermek kifejezett akaratának elbírálása nem egyszerű feladat. Az értékelésnek a legfőbb alapja, hogy tiszteletben kell tartani a gyermek véleményét. A gondolatait minden esetben korának, érettségének megfelelően kell értékelni és figyelembe venni a döntés meghozatala során. Polgári jogi ügyek esetén a gyermek meghallgatása a szülői felügyeleti gyakorlási jog iránti perekben merül fel. Nehéz azt eldönteni, hogy egy kiskorú akarata ténylegesen saját érdekét tükrözi-e, el tudja-e dönteni egymaga, hogy mi is a legjobb számára vagy megnyilvánulásait egyik vagy másik szülője befolyásolja. A bíróságtól egyértelműen megkövetelt tehát, hogy teljeskörűen feltárják a tágabb értelemben vett családi és nevelői környezetet is, ideértve a nagyszülők vagy az iskolák bevonását.⁸⁵ Így a gyermeket minden nap érő hatásokból megfelelő következtetéseket tudnak levonni és ennek fényében értékelik megnyilvánulásait.

A Gyermekjogi Egyezményt szem előtt tartva, „A gyermek meglátásait és véleményét kellő súllyal, korának és érettségének megfelelően értékelni kell.”⁸⁶ Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson egy a gyermek közléseit értően, figyelmesen követő felnőtt magatartást feltételez, hisz a megfelelő következtetések levonásához elengedhetetlen, hogy a gyermek nonverbális kommunikációját is megfelelően értsék. Az, hogy „kellő súllyal” kell értékelni a nyilatkozatot takarja egyúttal a gyermek szubjektív körülményeit is, de elengedhetetlen a fogalom értelmezésének bevonásába a felnőtt percepcióját a gyermek képességeivel kapcsolatban. Így az egyik legfontosabb tényező, hogy a bíró ne csak meghallgassa a gyermeket, hanem komolyan is vegye őt.⁸⁷

⁸⁴ Császárné Mucsi: i. m. 56.o.

⁸⁵ Nagy: i.m. 50.o.

⁸⁶ Iránymutatás, 28.-29.o.

⁸⁷ Gyengéné Nagy: i. m. 19.o.

A vélemény értékelése szorosan összefügg a szülők egyező nyilatkozatának értékelésével, különösen akkor, ha különélő szülők közös szülői felügyeletről kell, hogy döntsenek. Ez különösen fontos lehet vitás helyzetekben, amikor a gyermek véleménye eltér a szülők álláspontjától. A gyakorlatban a szülők közötti konszenzus hiánya esetén nagyobbra eszt eltérő nyilatkozatot tesznek a gyermek álláspontjáról.⁸⁸ A Ptk. 4:164 § (2) szerint a különélő szülőknek a közös szülői felügyelet gyakorlása során biztosítaniuk kell gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét, tehát azonos intenzitással vehetnek részt a gyermekük gondozásában, nevelésében. A bíróságnak többnyire vizsgálni kell, hogy a szülők egybehangozó nyilatkozata a váltott „elhelyezésre” biztosítja-e a gyermek kiegyensúlyozott jövőbeni életvitelét. Pszichológusok figyelmeztetnek arra, hogy a válási szituációban a gyermek legfőbb érdeke nem feltétlenül fog megegyezni a szülők érdekével, akiknél a váltott elhelyezés rossz értelemben vett alku tárgya lehet. Ezért a gyermek valós vágya és a szülők valódi akarata komplex vizsgálat tárgyát képezik.⁸⁹

A véleménynyilvánítás szabadságának érvényesüléséhez társadalmi változásokra is szükség van, a hagyományos és kulturális, kifejezetten tekintélyelvű nézetek hátráltató tényezőként hatnak.⁹⁰ A „ne szólj bele, te még gyerek vagy” felfogás leküzdésére van szükség ahhoz, hogy hatékony eredményeket lehessen elérni.

5.1. Szülői ráhatás

Ahhoz, hogy érdemben érvényesülni tudjon egy gyermek akarata biztosítani kell számára, hogy gondolatait befolyástól és nyomásgyakorlástól mentesen fejezhesse ki. Sok probléma adódik - főleg a szülői felügyeleti jog rendezése irántiperek során -, hogy a szülők igyekeznek befolyásolni a gyermekük döntését, akár ajándékok útján vagy esetleg a másik szülő tekintélyének lerombolása folytán. Nem ritka az sem, hogy valamilyen kedvezőtlen körülményt helyeznek kilátásba, ha a gyermek nem a nekik tetsző véleményét mondja el a hatóságoknak.⁹¹ Ezért is szükséges biztosítani a gyermek számára is a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot a megfelelő eszközökkel.

A tanulmány egyik célja annak feltárása, hogy milyen tényezők befolyásolják a gyermekek véleményének érvényesülését. Ez egy összetett és sokrétű kérdés. Ha egy szülő jogellenes

⁸⁸ Császárné Mucsi: i.m. 64.o.

⁸⁹ Gyengéné Dr. Nagy: i. m. 17.o.

⁹⁰ Császárné dr. Mucsi: i.m. 57. o.

⁹¹ Császárné Mucsi: i. m. 41. o.

módon befolyásolja vagy manipulálja a gyermeket, hogy gyermeke az ő véleményét hangoztassa, az a gyermek jogainak megsértését jelentheti.

A gyermek véleménynyilvánításához való joga és a szülői befolyás közötti egyensúly a Gyermekjogi Egyezményének 12. cikkében is szerepel, amely kimondja, hogy a gyermekek véleményét figyelembe kell venni, de ez nem jelenti azt, hogy a szülői döntési jogkör háttérbe szorulna. A nemzeti jogszabályok gyakran hangsúlyozzák a szülők felelősségét a gyermek érdekeinek védelmében, miközben elismerik a gyermek növekvő autonómiáját is. A szülőknek gyermekükkel kapcsolatban jogaik és kötelezettségeik állna fenn. . A gyermekben jogosan kelt szorongást, hogy a véleményét megismerő szülő felelősségre vonja vagy bántja az elmondottak miatt. Tudnia kell, hogy szülei véleményét később meg fogják ismerni nyilatkozatát, azonban, ha mégis azt kéri, hogy az információt bizalmasan kezeljék a szülőknek a problémát lehet csak a tudomásukra hozni és nem a közlés tartalmát.⁹² A gyermek nem érezheti azt, hogy egyik vagy másik szülőjét elárulja, semmiféle büntudatot nem szabad, hogy keltsenek benne, azért, mert saját véleményét elmondja.

5.2. Direkt szülői ráhatás kiküszöbölése

A hatóságok feladata az, hogy a megfelelő eszközök felhasználásával felismerjék a gyermekekre gyakorolt szülői nyomást és megpróbálják ezt visszaszorítani és leküzdeni. A szülői jogok korlátozása bizonyos szituációkban eredményre vezethet, ha úgy ítélik meg, hogy ezen jogosultságok sértik a gyermek érdekeit vagy autonómiáját. Például, ha egy szülő túlzottan irányítja a gyermek véleményét egy jogi vagy orvosi döntéshozatal során, a bíróság dönthet úgy, hogy figyelmen kívül hagyja a szülő álláspontját. A jogrendszerek kidolgozhatnak olyan eljárásokat, amelyek biztosítják, hogy a gyermek valódi véleményét hallgassák meg. Például mediátorok bevonása válási ügyekben, vagy a gyermek jogi képviselőjének kijelölése olyan helyzetekben, amikor fennáll a befolyásolás veszélye. A gyermek véleménynyilvánítását sok esetben befolyásolhatja az egyik szülőhöz való érzelmi kötődés. Ennek ellenére hangsúlyozandó, hogy a gyermekeknek joguk van ahhoz, hogy véleményüket mindenféle nyomás és manipuláció nélkül, szabadon ismertessék.⁹³ A bíróság ilyen esetben is mérlegeléssel dönt a gyermek védelmében, hogy szülei és azok jogi képviselőinek a távollétében hallgatja-e meg. Jelentőséget ugyanis ez akkor nyer, ha alaposan feltehető, hogy a gyermek szülei jelenlétében, azoknak az erős befolyása alatt nem képesek önálló véleménye

⁹² Gyengéné Nagy: i. m. 106.-107.o.

⁹³

kifejtésére.⁹⁴ A hazai joggyakorlatnak megfelelően a meghallgatásra általában a felek távollétében kerül sor, a kirendelt ügygondnok van csupán jelen, a bíró hangfelvételt készít és ezt ismerteti majd a felekkel.

⁹⁴ Nagy: i.m. 51. o.

Összegzés

Dolgozatomban igyekeztem rávilágítani az ítélőképessége birtokában lévő gyermek bíróság általi meghallgatásának fontosságára és véleményének megfelelő figyelembevételére. A gyermekbarát igazságszolgáltatás egyik sarokpontja, hogy a gyermekek jogai érvényre jussanak, így elsődleges, hogy a meghallgatáshoz való joguk a bírósági eljárásokon ténylegesen megvalósuljanak.

A nemzetközi törekvések is jól szemléltetik, hogy a tagállamok elismerik a gyermekek jogait, így a meghallgatáshoz való jogukat, és igyekeznek különböző eszközökkel minél sikeresebben érvényre juttatni. Jogszabályi szinten a főbb dokumentumok a Gyermekek jogi Egyezmény, a Hágai Egyezmény, a Brüsszel IIb. rendelet, melyek iránymutatást adnak a tagállamoknak a törekvések megvalósítására, a tagállamoknak meg van a lehetőségük, hogy saját maguk alkossanak konkrét szabályokat a követelmények megvalósítására. Magyarországon a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, az új Polgári Perrendtartásról 2016. évi CXXX. törvény rendelkezései, illetve a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról tartalmazza a részletszabályokat. Emellett pedig az Országos Bírói Hivatal igyekszik segítséget nyújtani az eljárási cselekmények során felmerülő problémák kiküszöbölésére.

Alapvetően elmondható, hogy a szabályozási rendszer fejlesztésére folyamatos törekvések vannak és jó irányba halad, azonban további fejlesztésekre van szükség. Ennek érdekében fogalmazódtak meg bennem az alábbi javaslatok:

1. Bírák szakirányú továbbképzése

A gyermek meghallgatásnak közvetlen, bíró útján történő meghallgatása egyre nagyobb teret nyer, a pszichológus szakértő útján történő közvetett meghallgatás háttérbe szorulásával. Ennek oka a hatékonyság a döntés meghozatala során és így az eljárás ezen része gyorsabb és olcsóbb is lesz, hisz megspórolják a szakértői díjakat is. A jelenlegi gyakorlatban a bírák általában nincsenek külön gyermekek meghallgatására szakosodva, ezért célszerű a folyamatos képzéseken való részvétel, hogy minél alkalmasabbak legyenek a gyermekek meghallgatására. Fontos észrevenni azt, hogy a gyermekekkel még sokkal türelmesebbnek és figyelmesebbnek kell lenni, mint a felnőttekkel. A bírák szakértelmét pszichológiai és pedagógiai ismeretekkel kellene fejleszteni, Ezen ismeretek megszerzésével a bírák idő előtti

kiegészése is elkerülhető lenne, mivel a gyermekek jövőjéről történő döntés meghozatala rendkívül megterhelő.⁹⁵

Dr. Phil. Heidi Simon német szakpszichológus módszertani javaslatát is célszerű lenne ismertetni a továbbképzéseken. A szakember részletesen leírja, hogyan is kell zajlania a meghallgatásnak. Fontosa megfelelő előkészület, hogy mit várnak az eseménytől. Győződjenek meg a gyermek kényelméről és arról, hogy komfortosan érzi magát. 7 év alatti gyermekeknél figyelembe kell venni, hogy hamar elfáradnak, és csak rövid ideig tudnak koncentrálni, egyhelyben maradni. Azonban minden korú gyermeknél fontos a humor és a rugalmasság a kommunikáció során. Kiemelendő, hogy a szakembereknek érzelmileg és kognitíve is képesnek kell lenniük arra, hogy másik helyzetbe képzeljék magukat.⁹⁶

A luxemburgi gyakorlatban is létezik képzés, ahol a gyermekek jogai is helyet kapnak, hogy segítsék az ítélkezést. A kurzusok nem kötelező jellegűek, a bírák választhatnak, hogy részt kívánnak-e venni ezen programokon. Véleményem szerint ezt a magyar viszonylatban való átvezetéssel egy kötelező továbbképzéssé kellene tenni. Ahogyan a német kitekintésben is kifejtettem dolgozatomban, a fejlődés kulcsfontja az ezen kurzusokon való részvétel. Minden családjogi bírának kötelezettsége lenne, hogy a praktizálás megkezdését követő 5 éven belül ezen képzést elvégezze.⁹⁷

Továbbá a finnországi vagy amerikai mintához hasonló egységesebb, részletesebb szabályok, kidolgozásával a gyermekek ezen joga jobban biztosíthatóvá válna. Követendő példa továbbá a Dániában kialakult rendszer, ahol sokkal nagyobb hangsúlyt fektetnek a szakember képzésre, a bírák számos kötelező szakmai alapképzésen és szemináriumon vesznek részt. Mindez nem csak a bírákra, hanem az ügyészi hivatásra és az önkormányzati szintekre egyaránt vonatkozik. A dán kormány évente támogatásokat nyújt az önkormányzatoknak, hogy a gyermekekkel és családjaikkal foglalkozó szociális munkásoknak továbbképzéseket szervezzenek.⁹⁸

A szakemberek képzésével Magyarország a dolgozatomban említett uniós irányelveknek és útmutatásoknak is eleget tudna tenni egyúttal.

⁹⁵ Májer Orsolya: Gyermek meghallgatása a polgári perekben In. Mailath György tudományos Pályázat: Díjazott dolgozatok, Országos Bírói Hivatal, Budapest 2015, 169. o.

⁹⁶ Kozák Henriett: i.m., 15-16. o.

⁹⁷ EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. (n.d.). Rights of minors in Luxembourg: Legal framework and procedures, 15. o.

⁹⁸ A kiskorúak jogai bírósági eljárásokban- Dánia, https://e-justice.europa.eu/35998/HU/rights_of_minors_in_court_proceedings?DENMARK&clang=hu#tocHeader1 (2024. 10. 24.)

2. Szociális szemléletváltás

A tényleges gyermeki véleménynyilvánítás érvényesüléséhez szükséges azonban egy szociális szemléletváltás a társadalomban, a tekintélyelvű rendszeren való továbblépés, hogy a gyermekek is egyenlő félként legyenek kezelve. Ehhez azonban nem csak a bíróságoknak, hanem a gondviselőknek is törekedniük kell a változásra. Remélhetőleg a jövőben egyre szélesebb körben jelenik majd meg a gyermekek bevonása a peres eljárásokban, ezáltal is törekedve a békés vitarendezésre és a gyorsabb lefolytatására a pereknek. Úgy gondolom a fejlődő társadalomban elengedhetetlen a fiatalabbak véleményének értékelése is, hiszen a különböző generációk, különböző látásmódjuk miatt másképp vélekednek dolgokról és ha ezek meghallgatást nyernek és érvényre jutnak, akkor egy sokkal hatékonyabb igazságszolgáltatási rendszer alakulna ki.

3. Visszajelzési rendszer

Véleményem szerint szükség lenne a fejlődése érdekében a megfelelő visszajelzési rendszer kidolgozására. Mivel a meghallgatás után a bíró és a gyermek már nem érintkezik, így a bírónak sincs megfelelő tudomása arról, hogy a meghallgatás miként érintette a gyermeket, trauma volt-e számára. Célszerű lenne kidolgozni egy rendszert. A bíróság oldalán létre kellene hozni egy kérdőívet, ahol irányított kérdéseken keresztül a gyermekek és a szülők egyaránt megoszthatnák tapasztalataikat az eljárással kapcsolatban. A szülők véleménye úgy gondolom azért lenne fontos, mivel ők kívülállóként látnák gyermekeiket, hogy a meghallgatás milyen hatással volt rájuk, nehézségként éltek-e meg vagy egyfajta megkönnyebbülés volt számukra, hogy őket is bevonták a döntésbe. Elmondhatták véleményüket és ezzel megszűnt a kirekesztettség és bizonytalanság érzetük. A visszajelzések elemzésével pedig a megfelelő következtetések levonása fejlődési lehetőséget biztosítana a bírácoknak és a jövőben az így megtapasztalt esetleges hibák kiküszöbölésével még jobban érvényre tudnák juttatni a gyermeki jogok érvényesülését a bírósági eljárásokban.

4. Tájékoztató szolgálat

A luxemburgi gyakorlatban a családjogi bírácoknak van hatásköre a szülői felügyelettel kapcsolatos ügyekben. Ők ellenőrzik a törvényes képviselők vagy gyámok munkáját is. E minőségükben a családjogi bírác felvilágosítást kérhetnek a gyermek törvényes képviselőjétől és gyámjától, valamint közvetlenül a gyermektől. Úgy gondolom egy nagyon hasznos dolog, hogy az országban működik egy jogi tanácsadási rendszer. Bárki, felnőtt és gyermek egyaránt kérhet ingyenes jogi tájékoztatást a Bírósági Fogadó és Tájékoztató Szolgálatról (Service

d'Assistance Juridique), amely egy jogi segítségnyújtási szolgálat. A gyermek számára ez támogatást nyújthat, sőt a gyermeket akár ügyvéd is segítheti.⁹⁹

Ezen példák alapján gondolom úgy, hogy a magyar szabályozásban is szükséges bevezetni a luxemburgihoz hasonló Tájékoztató Szolgálatot. Külön intézményesített szervezatként kellene működnie, melyben kifejezetten a témára szakosodott végzettséggel rendelkező szakemberek dolgoznának és minden esetben, mikor bírósági eljárás kapcsán a gyermek meghallgatására kerülne sor, kötelezően az érintett kiskorú mellé ki lennének rendelve. A meghallgatást megelőzően 2-3 alkalommal találkoznának a gyermekkel és felvilágosítanák, hogy mi fog vele történni, hogyan viszonyuljon a helyzethez. Majd a meghallgatás során is vele maradnának és segítenék érdekeinek a leghatékonyabb érvényre jutását.

⁹⁹ A kiskorúak jogai bírósági eljárásokban- Luxemburg,
https://e-justice.europa.eu/35998/HU/rights_of_minors_in_court_proceedings?LUXEMBOURG&clang=hu#tocHeader3 (2024. 11. 24.)

Felhasznált irodalom

1. Jogsabályok

1991. évi LXIV. törvény *a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről*

1997. évi XXXI. törvény *a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról*

149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet *a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról*

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

2013. évi V. törvény *a Polgári Törvénykönyvről*

2016. évi CXXX. törvény *a polgári perrendtartásról*

A Tanács (EU) 2019/1111 rendelete

2. Szakirodalom

A család és gyermek a mediációban. In GLAVANITS Judit (szerk.): *Bíró és mediátor válogatott tanulmányok a közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati kérdéseiről*. Győr, UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., 2020

ÁDÁMKÓ Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása - különös tekintettel a gyermekelhelyezésre. *CSALÁDI JOG*, 2015/3., 10-16.o.

BARZÓ Tímea: A gyermek érdekének védelmét erősítő családjogi alapelv érvényesülésében felmerülő ellentmondások, *Opuscula Civila*, Nemzeti Közszoigálati Egyetem, Állam és Közszoigazgatási Kar, Civilisztika Intézet 2017

BERKI Vivien: Anya, apa, nekem is van véleményem!” -A gyermek véleménynyilvánításához való jogának biztosítása a haza szülői felügyelet rendezése iránti perekben In Mailath György Tudományos Pályázat: Díjazott dolgozatok, Budapest, Országos Bírói Hivatal, 2023, 112-143.o.

BERECZKI Ildikó: *Gyermekek jogok a szülői felelősségről szóló nemzetközi magánjogi szabályozás perspektívájából*. Budapest, Wolters Kluwer, 2021

BUCSI Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban - egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban II. rész. *CSALÁDI JOG* 2011/3., 10-16.o.

BUCSI Ágnes: Hallgattassék meg a gyengébb fél is! - NAGY Márta - A gyermek jogainak érvényesülése az igazságszolgáltatásban. CSALÁDI JOG, 2019/3., 47-50.o.

CSÁSZÁRNÉ MUCSI Brigitta: A gyermek meghallgatásakor érvényesülő gyermekközpontúság a családjogi perek során, In: Mailáth György Tudományos Pályázat: díjazott dolgozatok. Budapest, Országos Bírósági Hivatal, 2019., 41-84.o.

DARNÓT Sára: A gyermek meghallgatása családjogi perekben – interjúk alapján, különös tekintettel a jogalkalmazási eltérésekre. CSALÁDI JOG, 2017/4., 20-24. o.

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. (n.d.). Rights of minors in Luxembourg: Legal framework and procedures.

FARKAS Diána: Gyermekjogok közelről - a kiszolgáltatottság dimenziói és a kivezető utak. CSALÁDI JOG, 2017/1., 54-58.o.

FAZEKAS Ágota: A gyermeki jogok érvényesülése az új Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvében, PRO FUTURO, 2016/2., 39-59.o.

FAZEKAS Ágota: A gyermeki jogok érvényesülésének új tendenciái a családjogban. CSALÁDI JOG, 2016/2., 39-59.o.

FEHÉRNÉ Gaál Tünde: Gondolatok a kiskorú gyermek véleménynyilvánításának és meghallgatásának elkerülhetetlenségéről a szülői felelősséget érintő perekben - a Budapest Környéki Törvényszék és a területéhez tartozó járásbíróságok gyakorlata alapján. CSALÁDI JOG, 2016/2., 7-15.o.

GRÁD András - MEDE Lilla - JÁNOSKÚTI Gyöngyvér - KÖRÖS András: Az igazságügyi pszichológus szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben. CSALÁDI JOG, 2010/1., 13-22.o.

GYENGÉNÉ NAGY Márta: A gyermek meghallgatása mint alapvető elv - az Európai Unió gyermekjogi tematikája. EURÓPAI JOG, 2016/4., 7-14.o.

GYENGÉNÉ NAGY Márta: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban- Tananyag az IDEA Tréningek résztvevői számára, Szegedi Tudományegyetem, Szeged 2018

GYENGÉNÉ NAGY Márta: A gyermek mint érintett részvétele a közvetítői eljárásban. CSALÁDI JOG 2018/4., 2-9.o.

KARLE, GATHMANN, KLOSINSKI: Rechtstatsächliche Untersuchung zur Praxis der Kindesanhörung nach § 50bFGG Bundesanzeiger Verlag Köln, 2010

KOZÁK Henriett: A gyermekek bíróság által történő meghallgatásának gyakorlata. CSALÁDI JOG, 2011/1., 23-30.o.

KOZÁK Henriett: Mumus vagy csodaszer? - A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében, CSALÁDI JOG, 2015/4., 9-17.o.

LENCSE Balázs: A kiskorú sértett kihallgatásának és a nyomozási bíró eljárásának jelene, jövője és alternatívája az új büntetőeljárási törvény tükrében. JURA, 2018/1., 302-311.o.

MÁJER Orsolya: Gyermek meghallgatása a polgári perekben In: Mailath György tudományos Pályázat: Díjazott dolgozatok, Országos Bírói Hivatal, Budapest 2015, 151-186.o.

MÉSZÁROS Pál Emil - PROJICS Nárcisz: A kiskorú gyermek meghallgatása a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben a Brüsszel IIb. rendelet tükrében, EURÓPAI JOG, XXIV. évfolyam, 2023/5., 10-18.o.

MURÁNYI Fanni: A jogellenes elvitel gyermekáldozatainak meghallgatása a bírák szemszögéből. CSALÁDI JOG, 2021/3., 26-32.o.

NAGY Márta: A gyermek jogainak érvényesülése az igazságszolgáltatásban, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018

ORELL Ferenc János: Gondolatok a gyermek- és ifjúságvédelem köréből ügyészi szemmel. MAGYAR JOG, 2015/7-8., 440-445. o.

PARTI Katalin, SOLT Ágnes, VIRÁG György: Gyermekkorúak meghallgatása a büntetőeljárás során Magyarországon az európai és nemzetközi standardok tükrében. In Kriminológiai Tanulmányok 55. Budapest, OKRI, 2018. 63–86.o.

PROKSCH, Roland Rechtstatsächliche Untersuchung zur Reform des Kindschaftsrechts Köln, Bundesanzeigerverlag, 2002

Rachel HODGKIN- Peter NEWELL: Implementation handbook for the Convention on the rights of the child, Geneva, UNICEF Regional Office for Europe, 2007

SINKÓ Zsuzsanna: A gyermekjogok érvényesülése a polgári perekben- A gyermek és törvényes képviselő meghallgatása és tájékoztatása In: Mailath György Tudományos Pályázat, Díjazott dolgozatok, Budapest, Országos Bírói Hivatal, 2017, 44-77.o.

Schlauff STEFAN, Fehlende persönliche Anhörung des Kindes durch den ausländischen Richter - ein Anerkennungshindernis? In FPR (Familie Partnerschaft Recht) 2006

SZEIBERT Orsolya: A gyermek meghallgatása a szülői felügyelet rendezésének kérdésében - holland és skandináv szabályozás és tapasztalatok CSALÁDI JOG, 2017/4., 35-39.o.

SZEIBERT Orsolya: A gyermek meghallgatása/véleménye, a gyermektartás, az élettárs szülők helyzete és az ötéves Ptk. - vitatható gyakorlatok, CSALÁDI JOG, 2019/3., 1-8.o.

Thalia KRUGER: International Child abduction The Inadequacies of the Law Hart Publishing, Oxford, 2011

VISONTAI-SZABÓ Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben, CSALÁDI JOG, 2015/1., 24-35.o.

VISONTAI-SZABÓ Katalin: A gyermek jogainak érvényesülése a magyar polgári eljárásban-
ERDÉLYI JOGÉLET, 2020/1., 85-110.o.

VISONTAI-SZABÓ Katalin: A gyermekjogok szabályozása és e jogok érvényesülése a szülők
„válása” esetén. DIKÉ, 2021/1., 174-189.o.

VISONTAI-SZABÓ Katalin: Hogy mondjam el, hogy te is megérted? CSALÁDI JOG,
2018/1., 1-8.o.

WEISS Emilia: A gyermeki jogok és a szülői jogok és kötelességek gyakorlásának néhány
újabb kérdése CSALÁDI JOG, 2010/1., 1-12.o.

3. Bírósági döntések

BH2019. 298.

1019/2004. számú polgári elvi határozat

2049/2009. számú polgári elvi határozat

2318/2011.számú polgári elvi határozat

1/2014. Polgári Jogegységi Határozat

Pfv.II.21.096/2017.

Pfv.II.20.471/2018.

Pfv.II.22.039/2018.

Pfv.II. 20.609/2019.

Pfv.II.21.409/2019.

Pfv.II.21.212/2020.

4. Internetes források

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a20v0085.egb>

<https://assets.hcch.net/docs/fl6ebd3d-f398-4891-bf47-110866e171d4.pdf>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A52006DC0367>

https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT_49_2012/007_gyurko.pdf

<https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek-velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben>

https://birosag.hu/sites/default/files/D%C3%ADjazott%20dolgozatok%20Mail%C3%A1th%20Gy%C3%B6rgy%20Tudom%C3%A1nyos%20P%C3%A1ly%C3%A1zat%202015._0.pdf

<https://rm.coe.int/16806a4541>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L>

<https://jesz.ajk.elte.hu/beky53.pdf>

https://e-justice.europa.eu/35998/HU/rights_of_minors_in_court_proceedings?DENMARK&clang=hu#tocHeader1

https://e-justice.europa.eu/35998/HU/rights_of_minors_in_court_proceedings?LUXEMBOURG&clang=hu#tocHeader3

<http://www.ajbh.hu/documents/10180/143247/201203070.rtf/dca98b68-1194-4f33-bb24-9840c9837549>

<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A2400601.BHF/ts/10000101/>

<https://www.mabie.hu/attachments/article/162/A%20kiskor%C3%BA%20gyermek%20mint%20%C3%A9rdékelt%20a%20polg%C3%A1ri%20perekben.pdf>

http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2235/2/visontai_disszertacio.pdf

<https://kuria-birosag.hu/hu/iranyelvek/17-szamu-iranyelv>

<https://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-children-and-professionals>